

Julia Sipola

NUORTEN PUHUTTELUT HUUMAUSAINEN KÄYTTÖRIKOKSISTA

NUORTEN PUHUTTELUT HUUMAUSAINEN KÄYTTÖRIKOKSISTA

Julia Sipola
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Liiketalous
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalous, oikeus ja hallinto

Tekijä: Julia Sipola

Opinnäytetyön nimi: Nuorten puhuttelut huumausaineen käyttörikoksista

Työn ohjaaja: Suvi Röytiö ja Jaana Rissanen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: 47+2

Opinnäytetyöni käsittelee huumausaineen käyttörikoksista kiinni jääville nuorille järjestettäviä puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Syyttäjälaitoksen Pohjois-Suomen syyttäjäläly. Idea opinnäytetyölle syntyi ollessani harjoittelussa Pohjois-Suomen syyttäjälälyllä.

Vuoden 2019 alusta lähtien nuorelle, joka jää kiinni huumausaineen käyttörikoksesta ensimmäisen kerran, järjestetään puhuttelutilaisuus poliisin toimesta. Nuoren jäädessä toistamiseen kiinni huumausaineiden käytöstä, järjestetään hänelle neuvottelutilaisuus syyttäjän toimesta. Poliisin järjestämän tilaisuuden tähtäimenä on antaa nuorelle esitutkintalain mukainen huomautus, ja syyttäjän järjestämän tilaisuuden tähtäimenä on syyttämättäjäättämisspätös. Toimenpiteillä pyritään selkeyttämään nuorelle teon moittittavuus rikosoikeudellisesti. Tilaisuuksilla pyritään myös tukemaan nuorta päihitteettömyyteen ja antamaan mahdollisuus sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteille.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä kokemuksia ja mielipiteitä puhuttelutilaisuuksiin vuoden 2019 alussa tulleista muutoksista. Opinnäytetyössä on teoriaa huumausainerikoksista ja nuorten asemasta lainsäädännössä. Lisäksi työssä on lainsäädäntöä liittyen nuorille järjestettäviin puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksiin. Opinnäytetyössä on käyty läpi myös Poliisihallituksen ja Valtakunnansyyttäjänviraston antamia ohjeistuksia tilaisuuksista.

Työn tutkimusosa on toteutettu haastattelemalla Oulun poliisilaitokselta nuorisorikosryhmän tutkinnanjohtajaa, sekä Pohjois-Suomen syyttäjälälyeltä aluesyyttäjää. Lisäksi työhön on kerätty Valtakunnansyyttäjänviraston tilastotietoa syyttäjän järjestämistä tilaisuuksista, sekä Poliisihallituksen tilastotietoa poliisin järjestämistä puhuttelutilaisuuksista.

Opinnäytetyöllä saavutettiin vuoden ajalta kertyneet kokemukset Oulun poliisilaitoksen järjestämistä puhuttelutilaisuuksista, sekä mahdollisia syitä sille, miksei Pohjois-Suomen syyttäjälälyllä Oulussa ole järjestetty yhtään neuvottelutilaisuutta. Suuria johtopäätöksiä vajaan vuoden seurannalla ei pystytä tekemään. Opinnäytetyössä tuli esille seuraavia kehitysehdotuksia. Syyttäjien tulisi kiinnittää entistä tarkemmin huomiota poliisin neuvottelutilaisuuksiin esittämiin nuoriin. Poliisissa puolestaan voitaisiin myös jatkossa ottaa kantaa syyttäjälle nuoren soveltuvuudesta neuvottelutilaisuuteen. Lisäksi uuden toimintatavan ollessa käytössä vasta lyhyen aikaan, olisi molemminpuolinen palautteenanto tärkeää.

Asiasanat: nuoret rikosentekijät, huumausaineen käyttörikokset, puhuttelutilaisuus, neuvottelutilaisuus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Program in Business Economics, Option of Law and Administration

Author: Julia Sipola

Title of thesis: Briefing young people on unlawful use of narcotics

Supervisors: Suvi Röytiö and Jaana Rissanen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 47+2

My thesis deals with briefings and discussions held for young people who have been caught with unlawful use of narcotics. The employer of this thesis is the National Prosecution authority, Prosecution District of Northern Finland. The idea for this thesis was born while I was doing my internship in the Prosecution District of Northern Finland.

Since the beginning of 2019 police have held briefings for young people who have been caught with unlawful use of narcotics for the first time. When a young person is caught for the second time for the use of narcotics, they are held a discussion by the prosecutor. The goal of the briefing organized by police is to give the young person a notice according with the Criminal Investigation Act, and the goal of the discussion held by the prosecutor is to waive the decision of prosecution. These actions attempt to clarify to the young person the blameworthiness of their actions under criminal law. They are also meant to support the young person to sobriety and to offer them the chance to use the services of the social and healthcare system.

The purpose of the thesis is to collect experiences and opinions on the changes to these briefings that came into use in the beginning of 2019. The thesis includes theory on offences against the Narcotic Substances and the position of young people in the legislation. In addition, this work includes legislation on the police and prosecutors events that are held for young people. This thesis also goes over the instructions on these briefings offered by the National Police Board and Office of the Prosecutor General.

The research part has been conducted by interviewing the head investigator of the youth criminal investigation group in the Police Department of Oulu, as well as the District Prosecutor from the Prosecution District of Northern Finland. This thesis also includes statistics from the Office of the Prosecutor General concerning the events organized by the prosecutor, and statistics from the National Police Board regarding the briefings organized by police.

The thesis achieved a year's worth of experiences from the events organized by Oulu police department, as well as reasons for why there were no events organized by the prosecutor in Oulu. No major conclusions can be made from less than a year of observing. The following improvement suggestions came up in the thesis. Prosecutors should pay closer attention to the young people that they propose to events organized by police. Police, on the other hand, could in future forward their stand to the prosecutor on the young person's suitability to the event. In addition, as the new course of action has only been implemented for a short amount of time, mutual offering of feedback is important.

Keywords: young offenders, unlawful use of narcotics, police, National Prosecution Authority

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	7
1 JOHDANTO.....	8
2 NUORTEN ERITYISASEMA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ	11
2.1 Syyt nuorten erityisasemaan	11
2.2 Yleisesti nuorten oikeuksista	12
2.3 Nuoren erityisasema rikosentekijänä.....	12
2.4 Rangaistusjärjestelmän tavoitteet nuorten kohdalla	14
3 HUUMAUSAINIEN KÄYTTÖRIKOS.....	16
3.1 Huumausainerikokset.....	16
3.2 Lain historia	16
3.3 Huumasainien käyttörikos	17
3.3.1 Vuoden 2001 uudistuksen taustat.....	18
3.3.2 Huumasainien käyttörikoksesta seuraava rangaistus	18
3.4 Syytä nuorten huumasainien käyttöön.....	19
4 NUORTEN HUUMEIDENKÄYTTÄJIEN PUHUTTELUTILAISUUS.....	21
4.1 Tietoa puhuttelutilaisuuksista	21
4.1.1 Puhuttelutilaisuudet käytännössä.....	21
4.2 Lainsäädäntöä puhuttelutilaisuuksiin liittyen.....	22
4.3 Nykytilanne.....	23
4.3.1 Poliisin puhuttelutilaisuus	23
4.3.2 Syyttäjän neuvottelutilaisuus.....	24
4.3.3 Puhuttelun tai neuvottelun seuraamuksista.....	25
4.4 Syyttäjälaitoksen tilastotietoa puhuttelutilaisuuksista	26
4.5 Poliisihallituksen tilastotietoa puhuttelutilaisuuksista	28
5 HAASTATTELUT.....	30
5.1 Poliisin haastattelu	30
5.1.1 Nuorten huumasainierikokset yleisesti poliisin näkökulmasta	30
5.1.2 Puhuttelutilaisuuksien nykytilanne	31
5.1.3 Mielenpitoja muutoksesta poliisin näkökulmasta.....	33
5.2 Syyttäjän haastattelu	34
5.2.1 Nuorten huumasainierikokset yleisesti syyttäjän näkökulmasta.....	34

5.2.2	Neuvottelutilaisuuksien nykytilanne	35
5.2.3	Mielipiteitä muutoksesta syyttäjän näkökulmasta.....	38
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
7	POHDINTA.....	42
	LÄHTEET.....	45
	LIITTEET	48

LYHENTEET

EV	eduskunnan vastaus
HE	hallituksen esitys
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LOS	lapsen oikeuksien yleissopimus
POHA	Poliisihallitus
RL	rikoslaki
vp	valtiopäivät
YK	yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee nuorille huumeidenkäyttäjille järjestettäviä puhuttelutilaisuuksia. Opinnäytetyöllä pyritään saamaan tietoa Oulun seudun viranomaisten (syyttäjä ja poliisi) kokemuksista puhuttelutilaisuuksista. Poliisille ja syyttäjälle tehtävien haastattelujen avulla pyrin myös saamaan ajatuksia vuoden 2019 alussa tapahtuneesta uudistuksesta, liittyen puhuttelutilaisuuksiin, sekä myös mahdollisia kehitysehdotuksia. Lisäksi opinnäytetyössä on teoriaa aiheesta. Opinnäytetyöllä on tarkoitus selvittää syyttäjien ja poliisien kokemukset uudesta toimintatavasta nuorten puhutteluissa ja mahdolliset kehitysehdotukset tilaisuuksiin liittyen. Lisäksi opinnäytetyössä pyritään saamaan ajatuksia siitä, miksi Oulussa ei syyttäjien toimesta järjestetty neuvottelutilaisuuksia vuonna 2019.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat. Millainen on nuorten erityisasema lainsäädännössä? Mistä syystä huumausaineen käyttörikos on lainsäädännössä? Miksi nuoret käyttävät huumausaineita ja millaista on nuorten huumausaineiden käyttö? Miksi nuorille huumeidenkäyttäjille järjestetään puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia? Millaisia ovat nuorille huumeidenkäyttäjille järjestettävät puhuttelu – ja neuvottelutilaisuudet? Mikä hyöty on puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksien järjestämisestä ja ovatko ne tarkoituksenmukaisia? Miten puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia voitaisiin kehittää? Miksi Oulussa ei vuonna 2019 syyttäjien toimesta järjestetty yhtään neuvottelutilaisuutta?

Vuoden 2019 alusta lähtien poliisi on pitänyt puhuttelutilaisuuden nuorelle, joka on jäänyt kiinni ensimmäistä kertaa huumausaineen käyttörikoksesta. Poliisilla on mahdollisuus nuoren puhutteluun antaa asiassa esitutkintalain mukainen huomautus (esitutkintalaki 805/2011 3:9 §). Nuoren syyllistyessä toistamiseen huumausaineen käyttörikokseen, on syyttäjällä tällöin mahdollisuus pitää neuvottelutilaisuus, joka vastaa entistä puhuttelutilaisuutta. Ennen 1.1.2019 tapahtunutta uudistusta, nuoren jäädessä kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, syyttäjä järjesti puhuttelutilaisuuden. Vanhan puhuttelutilaisuuden tarkoitus on ollut sama, kuin nykyisen neuvottelutilaisuuden, jonka syyttäjä järjestää.

Syyttäjälaitos ja Poliisihallitus ovat antaneet ohjeistuksensa puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksiin liittyen. Syyttäjälaitoksen ja Poliisihallituksen antamissa ohjeistuksissa käsitellään myös hoitoonohjausta, mutta se on rajattu opinnäytetyöstä pois. Opinnäytetyö keskittyy siis ainoastaan

nuorille pidettäviin puhuttelu -ja neuvottelutilaisuuksiin, jotta aiheesta ei tule liian laaja. Opinnäytetyössäni tutkin Oulun alueen nuorten huumausaineen käyttörikoksista järjestettäviä puhutteluja ja neuvotteluja, jotta raja pysyy myös maantieteellisesti järkevänä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Syyttäjälaitoksen Pohjois-Suomen syyttäjääalue (entinen Oulun syyttäjänvirasto). Syyttäjälaitos on valtion viranomainen ja osa oikeuslaitosta. Syyttäjälaitoksen tehtävänä on huolehtia rikosvastuun toteutumisesta. Syyttäjälaitos koostuu valtakunnan-syyttäjän toimistosta ja viidestä syyttäjääalueesta. Alueet ovat Etelä-Suomen, Länsi-Suomen, Pohjois-Suomen, Itä-Suomen ja Ahvenanmaan syyttäjääalueet. Toimipaikkoja syyttäjälaitoksessa on 34 eri puolella Suomea. Pohjois-Suomen syyttäjääalue koostuu Kainuun, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan kunnista. Toimipaikat Pohjois-Suomen syyttäjääalueella ovat Ivalossa, Kajaanissa, Kemissä, Kuusamossa, Oulussa, Raahessa, Rovaniemellä, Sodankylässä ja Ylivieskassa. Koko Syyttäjälaitoksessa työskentelee noin 550 henkilöä, joista 400 on syyttäjiä. (Syyttäjälaitos 2019, viitattu 14.12.2019.)

Suoritin opintoihini kuuluvan ammattiharjoittelun kesällä 2018 Pohjois-Suomen syyttäjääalueella, jossa pääsin tutustumaan monipuolisesti syyttäjääalueen toimintaan. Puhuttelutilaisuudet vaikuttivat kiinnostavilta ja niistä puhuttaessa nousi pintaan, että syyttäjien kokemusten kartoittaminen kyseisistä tilaisuuksista voisi olla hyödyksi.

Nuorten rikollisuus, sekä syyttäjien ja nuorten yhteistyö vaikutti mielestäni kiinnostavalta, joten päädyin tutkimaan kyseistä aihetta. Opinnäytetyöprosessini aikana puhuttelutilaisuudet uudistivat neuvottelutilaisuuksiksi. Aiheen mielenkiintoisuuden takia päädyin kuitenkin pysymään aiheessani ja samalla päädyin tutkimaan syyttäjän ja poliisin kokemuksia puhutteluista ja neuvotteluista, sekä 1.1.2019 tapahtuneesta uudistuksesta.

Kokemusten kartoituksen toteutin haastatteleamalla Syyttäjälaitoksen Pohjois-Suomen syyttäjääalueen syyttäjän, sekä Oulun poliisilaitoksen poliisin. Opinnäytetyötä varten tehdyt haastattelut on toteutettu teemahaastattelun piirteitä noudattaen ja yksilöhaastatteluina (Vilkka 2015, tutkimus-haastattelun muodot, kpl 1). Teemahaastattelussa haastattelu koostuu keskeisistä aiheista tai teemoista, jotka ovat välttämättömiä tutkimusongelmaan vastaamiseksi (Vilkka 2015, tutkimus-haastattelun muodot, kpl 5).

Opinnäytetyössäni on tarkoitus kerätä kokemuksia ja mielipiteitä nuorten puhuttelusta ja neuvottelusta, joten teemat on muodostettu niiden nykytilasta, historiasta, sekä kehittämisehdotuksista ja kokemuksista. Haastattelujen toteuttaminen teemahaastattelun tapaan tuntui luontevimmalta, sillä näin haastateltavat pääsivät vapaammin kertomaan omista kokemuksistaan ja mielipiteistään.

Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta, sekä haastattelujen käsittelemisestä. Luvussa kaksi käsitellään nuorten erityisasemaa lainsäädännössä. Luku kolme puolestaan käsittelee huumausaineen käyttökäytöstä. Luku neljä käsittelee puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia. Luvussa on kerrottu niiden syntyprosessista, sekä lainsäädännöstä. Lisäksi on kirjoitettu tilaisuuksien nykytilanteesta. Lukuun on liitetty mukaan myös tilastotietoa aiheesta.

Viidennessä luvussa käsitellään haastatteluja, sekä niistä saatuja vastauksia. Luvussa kuusi on johtopäätöksiä teorian ja haastattelujen pohjalta. Luvussa seitsemän on pohdintaa opinnäytetyöhön liittyen. Opinnäytetyön liitteinä ovat haastattelukysymykset.

2 NUORTEN ERITYISASEMA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

Rikosoikeuden yleisten oppien mukaan oikeudenvastaisesti toiminutta henkilöä tulee rangaista. Näin yhteiskunta osoittaa paheksuvansa tekoa. Voitaisiin ajatella, että kun tekijää voidaan moittia, on hän tällöin syyllinen. Tällainen ajattelutapa ei kuitenkaan ole aukoton, sillä tietyissä tilanteissa oikeusjärjestyksen mukaan rangaistus voidaan poistaa, vaikka tekijä olisi tehnytkin oikeudenvastaisen teon. Näillä perusteilla tekijää ei voida moittia tapahtuneesta ja näin ollen voidaan ajatella syyllisyyden poistuvan. Näitä perusteita on sovellettu juurikin lapsiin ja nuoriin. (Frände 2012, 165.)

Lasten ja nuorten oikeudet eivät rajoitu ainoastaan rikoksentekoon. Heitä on huomioitu lainsäädännössä esimerkiksi kansalaisena, oppilaana, potilaana, työntekijänä ja huollettavana. Lainsäädännössä on huomioitu myös se, kenelle lapsen oikeudet kuuluvat ja kuka huolehtii niiden toteutumisesta. (Hakalehto 2018, 11.) Tässä osiossa keskitytään kuitenkin nuoren erityisasemaan lainsäädännössä koskien nimenomaan nuorta rikosasioissa.

2.1 Syyt nuorten erityisasemaan

Lapsioikeus on oikeudenalana erityinen, sillä siinä tarkastellaan alle 18-vuotiaita henkilöitä. Alaikäisten oikeudellinen toimintakyky sekä tarve tukemiseen ja suojeluun on erilainen, kuin täysi-ikäisellä. Esimerkiksi rikoslaissa on omia erityisiä, vain lapsia koskevia säännöksiä. (Hakalehto 2018, 12.) Lasten oikeuksien tarkastelun lähtökohtana voidaan pitää lasten oikeuksien sopimusta, sekä perustuslakia (Hakalehto 2018, 14). Lapsen oikeudellisen aseman taustana on ajatus siitä, että lapsi on suojelun kohde. Huoltajien lisäksi myös julkisen vallan tulee huolehtia lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä sekä oikeuksien toteutumista. Oletetaan ettei lapsi pysty niihin itsenäisesti. Näin pyritään turvaamaan lapsen kehitys. (Hakalehto 2018, 78.)

Syynä lasten erityisasemaan lainsäädännössä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että lapsella on oikeuksia, jotta hän voi olla lapsi. Lapsella on oikeuksia toisaalta myös siksi, että hänestä voi joskus tulla aikuinen. Kuitenkin myös oikeudellisesti lapsuuskäsitys on muuttunut historiassa useita kertoja. (Pajulammi 2014, 71.) Juridisesti lapsuus on määritelty sopimuksella. Lasta voidaan kuitenkin pitää omien juridisten oikeuksiensa haltijana. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsuuteen

kuuluu oikeuksia, joita sovelletaan ainoastaan lapsuudessa. Kun juridinen lapsuus loppuu, muuttuu lapsi kerralla alaikäisestä täysi-ikäiseksi. (Pajulammi 2014, 72.)

2.2 Yleisesti nuorten oikeuksista

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapseksi määritellään kaikki alle 18 vuotiaat henkilöt. Poikkeuksena lapseen soveltuvat lait, joiden mukaan täysi-ikäisyys saavutetaan jo aiemmin. (Lapsen oikeuksien yleissopimus 1 art.) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 40 artikla käsittelee lapsia ja rikosoikeutta. Neljännenkymmenennen artiklan ensimmäisessä kohdassa määritellään, että sopimusvaltioiden tulee tunnustaa jokaiselle lapselle oikeus tulla kohdelluksi niin, että kohtelu edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, sekä vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan. Lisäksi tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja pyrkiä edistämään lapsen yhteiskunnallista sopeutumista. (LOS 40:1. art.)

YK:n lapsen oikeuksien komitea on lausunut, että rikosasioissa lakia rikkoneisiin lapsiin sovelletaan lapsen edun periaatetta. Komitea on halunnut korostaa, että lapsen edun suojeleminen tarkoittaa, että on painotettava lapsen kuntoutumista ja oikeudenmukaisuuden palauttamiseen johtavia tavoitteita rikosentekijän ollessa lapsi. Lapsiin ei siis tulisi soveltaa torjumista ja rankaisemista, kuten aikuisiin. (Yleiskommentti nro 14, 8.)

Edellä luetellut oikeudet tulee taata lapselle, jonka on väitetty syylistyneen rikoslain rikkomiseen, syytetään lain rikkomisesta tai on todettu rikkoneen lakia (LOS 40:1 art). Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa säädetään myös siitä, että lastakin tulee pitää syyttömänä, kunnes lapsi lain mukaan todetaan syylliseksi. Lapselle tulee ilmoittaa suoraan, tai huoltajien välityksellä lasta vastaan esitettävät syytteet. Lapsella on oikeus saada oikeusapua tai muuta apua puolustuksessa. Lasta ei saa pakottaa todistamaan tai tunnustamaan syyllisyyttä. (LOS 40:2 art.)

2.3 Nuoren erityisasema rikosentekijänä

Nuoren erityisasema rikosentekijän lähtee jo siitä, että miten määritellään nuori rikosentekijä. Rikoslaki määrittelee vastuukärrajan. Sen mukaan rikoksen tekijän tulee olla täyttänyt viisitoista vuotta teko hetkellä ja olla syyntakeinen, jotta rangaistusvastuu täyttyy. (Rikoslaki 39/1889 3:4 §.)

Alle 18-vuotiaalle nuorelle voidaan määrätä myös lievempi rangaistus iän perusteella (RL 39/1889 6:8 §).

Tarkkaa ikärajaa rikosvastuun toteutumiselle on paljon kritisoitu, sekä ehdotettu sen muuttamista. Kuitenkin tarkan ikärajan määrittäminen on välttämätöntä. 15 vuoden ikärajasta tulee mielikuva, jonka mukaan ikärajaa nuoremmat lapset jäävät täysin ilman toimenpiteitä. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä heihin sovelletaan muita kuin rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi vahingonkorvausvastuu ja tuomitseminen menettämisseuraamukseen. Vahingonkorvauslaki määrää, että mikäli alle 18-vuotias on aiheuttanut vahingon, on hän velvollinen korvaamaan määrän, jonka voidaan katsoa olevan kohtuullinen ikään ja kehitystasoon nähden. Huomiota tulee ottaa myös muut olosuhteet. (Vahingonkorvauslaki 412/1974 2:2 §.) Lisäksi nuoren toistuva rikollisuus johtaa lastensuojelun toimenpiteisiin (HE 44/2002 vp, 46-47).

Nuoren syyllisyyden poissulkeviksi perusteiksi ajatellaan esimerkiksi puuttuva vastuuikä, syyntaikkeettomuus ja kieltoerehdys (Frände 2012, 166). Tekijän ikää mietittäessä on kyse yleistävästä arviosta. Esimerkiksi moni 14-vuotias on kykenevä hallitsemaan toimintaperusteitaan paremmin kuin 15-vuotias, joka on rikosoikeudellisesti vastuussa. Yksilön oikeusturvan kannalta ei ole järkevää, että tuomioistuimien arvioisi jokaisen nuoren kohdalla vastuuikärajan erikseen. (Frände 2012, 167.) Vaikka alle 15-vuotias ei voi rikosta tehdä, voi poliisi silti ryhtyä toimenpiteisiin tapauksen selvittämiseksi (Frände 2012, 168).

Nuoret, jotka ovat yli 15-vuotiaita, mutta alle 18, voidaan soveltaa rangaistusta lievempänä. Nuorelle saa tuomita rangaistuksesta enintään kolme neljäsosaa määrätyn rangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärä. Mikäli nuoren tekemästä rikoksesta voisi kuitenkin seurata elinkautinen, on rangaistus tällöin enintään 12 vuotta ja vähintään kaksi vuotta vankeutta. (RL 39/1889 6:8 §.) Rikoslain 39/1889 6:9:2 § mukaan nuorelle voidaan tuomita ehdotonta vankeutta vain erittäin painavasta syystä.

Nuorten rikostekijöiden sopeutumista yhteiskuntaan pyritään edistämään esimerkiksi sillä, että nuori, jolle on tuomittu ehdollista vankeutta, voidaan tuomita myös valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi. Tuomioistuimen tulee kuitenkin katsoa valvonta perustelluksi nuoren sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai jotta uudet rikokset saataisiin ehkäistyä. (RL 39/1889 6:10 §.) Alle 21-vuotias rikostekijä voidaan päästää aiemmin ehdonalaan vapauteen niin määrääikäisen vankeuden, kuin elinkautisen kohdalla (Frände 2012, 364). Nuoren kohdalla tuo-

mioistuin voi myös harkintansa mukaan jättää nuoren maksamattoman sakon muuntamatta vankeudeksi, jos sakkoon johtanut teko on tehty alle 18-vuotiaana (RL 39/1889 2a:6:1).

Rikoslaki määrää, että rangaistus on mahdollista jättää tuomitsematta, mikäli tekijä on ollut rikosentekohetkellä alle 18-vuotias ja teon voidaan katsoa johtuneen ymmärtämättömyydestä ja harkitsemattomuudesta. Rangaistus voidaan jättää tuomitsematta myös, mikäli sitä voidaan pitää sen haitallisuuteen tai tekijän syyllisyyteen nähden kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. (RL 39/1889 6:12 §.)

2.4 Rangaistusjärjestelmän tavoitteet nuorten kohdalla

Nuorten rikoksiin reagoidaan nykyään eri tavoin, kuin esimerkiksi vielä parikymmentä vuotta sitten. Nuorten rikoksiin reagoiminen edellyttää koordinoituja toimenpiteitä, eli asiaa tulee tarkastella myös muista näkökulmista, kuin siitä, että mitä rikoksesta tulee rangaistukseksi ja täytäntöönpanoon. (Marttunen 2008, 26.) Lasten ja nuorten rankaisemiselle on asetettu selvät päämäärät, jotka ovat kasvatuksellisia, sosiaalistavia ja koulutuksellisia päämääriä (Marttunen 2008, 95).

Räätälöidyillä seuraamuksilla, kun esimerkiksi otetaan huomioon tekijän nuori ikä, etenkin rangaistuksen sisällössä, pyritään vaikuttamaan nuoreen. Tätä voidaan perustella sillä ajatuksella, että nuoret ovat aikuisia vastaanottavaisempia kasvatuksellisille ja sosiaalistaville toimenpiteille. Lainsäädännöstä tämä voidaan huomata esimerkiksi seuraamusten sisällöstä, kuten esimerkiksi nuorisorangaistus, jonka käyttöedellytyksenä on ehkäistä uusia rikoksia, sekä edistää tekijän sosiaalista selviytymistä. (Marttunen 2008, 104.)

Seuraamuksia pyritään porrastamaan erityisesti nuorten kohdalla. Nuorista ajatellaan monesti, että rikollisuus on nuoruuteen liittyvä ilmiö, joka menee itsestään ohi. Tästä syystä halutaan, että on useita vaihtoehtoja, joista valita rangaistus nuorelle. Näin varsinkin nuorten kohdalla ei heti tarvitse ottaa käyttöön ankarinta rangaistusta. (Lauri-Seppälä 2004, kappale 6, viitattu 25.11.2019.)

Erytiseistävyys on nuorten erityiskohtelun kulmakivi nuorten rangaistusjärjestelmässä. Rangaistuksen erityisestävällä vaikutuksella tarkoitetaan rangaistuksen vaikutusta rikoksen tekijään. Erytiseistävällä vaikutuksella voidaan olettaa olevan kolme tapahtumismuotoa, jotka ovat varoitus,

sopeutuminen ja vaarattomaksi tekeminen. Käytännössä siis ajatellaan, että nuori, joka on jäänyt kiinni rikoksesta, ei toistamiseen sorru rikollisuuteen, koska pelkää hänelle tulevaa rangaistusta. (Marttunen 2008, 1115.)

Esimerkiksi nuorten vankeuden välttämiseksi pyritään siihen, ettei nuoria tarvitsisi laittaa vankilaympäristöön. Vankilaympäristö on erityisen haitallinen nuorille. Vankeudessa nuori ei pääse normaalisti kehittymään. Nuoren ollessa vankilassa hän pystyy luomaan verkostoja muihin rikosalttiisiin nuoriin ja myös todennäköisyydet joutua vankilaan uudestaan, kasvavat. Vankeuden vaihtoehdot ehkäisevät uusintarikollisuutta vankeutta tehokkaammin. Nuorten kohdalla vankeus on kallis ja kustannustehoton seuraamusmuoto. Niin Suomessa kuin monessa muussa länsimaassa yleisesti hyväksytty kriminaalipoliittinen tavoite on nuorten vankilarangaistusten välttäminen. (Marttunen 2008, 104-105.)

Vuonna 2003 Kari Rajamäki on puheessaan Tampereen poliisikoululla painottanut, että on tärkeää löytää keinoja, joilla voidaan tuomita nuori rikoksentekijä, mutta myös toisaalta auttaa nuoren paluuta mahdollisimman normaaliin arkeen. Lisäksi uusintarikollisuutta vähentäviä keinoja tulisi käyttää tukemaan myös nuoria. Rajamäki esitti myös mielipiteensä siitä, että olisi tärkeää, että nuorelle tuomittavat seuraamukset voitaisiin panna täytäntöön nuoren normaalissa arkielämässä niin, että toimeenpanossa olisi mukana viranomaisia, mutta myös tavallisia kansalaisia esimerkiksi yhdyshenkilöinä. (Sisäministeriö 2003, viitattu 21.2.2020.)

3 HUUMAUSAINEN KÄYTTÖRIKOS

3.1 Huumausainerikokset

Rikoslain 39/1889 luvussa 50 säädetään huumausainerikoksista. Luku määrittelee erityyppiset huumausainerikokset, joita ovat muun muassa huumausainerikos, huumausaineen käyttökos, sekä huumausainerikoksen edistäminen (RL 39/1889 50 §). Huumausaineeksi luokitellaan lukuisia erilaisia aineita, joista on tarkat listaukset, joita joudutaan päivittämään jatkuvasti. Suppea luettelo löytyy huumausainelain 373/2008 3:5 § kohdasta. Tarkat säännökset huumausaineina pidettävistä aineista löytyy kuitenkin valtioneuvoston asetukselta: Valtioneuvoston asetus huumausaineina pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 517/2008.

Huumausainerikokseksi on määritelty huumausaineen laitton valmistus, viljely, tuonti, myynti, sekä hallussapito. Maksimirangaistus rikoksesta on kaksi vuotta vankeutta. (RL 39/1889 50:1 §.) Huumausaineen käyttökos tuomitaan laittomasta huumausaineen käytöstä tai hallussapidosta itseä varten. Myös huumausaineen vähäisen määrän hankkimisyritys on tuomittava käyttökoksena. Käyttökoksesta tuomitaan sakkoa, tai vankeutta enintään kuuden kuukauden ajaksi. (RL 39/1889 50:2 a §.) Puhuttelutilaisuuksia pidetään nimenomaisesti huumausaineen käyttökostilanteista.

3.2 Lain historia

Huumausaineen käyttökoksen rangaistavuus on ollut aina kiistanalaista (Siro 2017, 22). Vuonna 1965 Suomi liittyi vuoden 1961 huumausaineyleissopimukseen (Asetus vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen voimaansaattamisesta 43/1965). Sopimuksen pohjalta annettiin asetus sopimuksen määräysten soveltamisesta. Kyseisessä asetuksessa kriminalisoitiin huumausaineiden käyttö ensimmäisen kerran. (Suomen asetuskokoelman sopimussarja 1965 N:o 43-44.)

Vuoden 1972 huumausainelain uudistuksen yhteydessä käytiin paljon keskustelua huumausaineiden käyttämisen dekriminalisoinnista. Huumausaineiden käyttö säilytettiin kuitenkin rangaistavana kyseisessä uudistuksessa. (Siro, 2017, 23.) Uudistus toi kuitenkin mukanaan toimenpiteistä

luopumisen, jota käytettiin varsinkin alkuaikoina paljon. Toimenpiteistä luovuttiin esimerkiksi alaikäisten kohdalla. (Kainulainen 2006, 60.)

Vuonna 1994 huumausaineisiin liittyvä lainsäädäntö uusiutui jälleen kerran. Hallitus esitti huumausaineiden rangaistussäännösten siirtämistä rikoslakiin (HE 180/1992 vp, 1). Keskustelua herätti edelleen huumausaineen käyttämisen rangaistavuus. Hallitus esitti huumausaineen käyttämistä edelleen rangaistavaksi, mutta kuitenkin mahdollisuutta luopua toimenpiteistä. (HE 180/1992 vp, 13.)

Lakivaliokunta puolsi mietinnössään hallituksen esittämiä ehdotuksia tietyin poikkeuksin. Valiokunta piti hallituksen esitystä tärkeänä ja tarkoituksenmukaisena. Huumausainerikoksen kriminalisointi jakoi lakivaliokunnan asiantuntijat kolmeen osaan. Ensimmäisen ryhmän mukaan huumausaineen käytön ei pitäisi olla rangaistavaa. Toisen ryhmän mukaan huumausainerikokset tulisi porrastaa siten, että käytöstä tulisi rangaista lievemmin kuin esimerkiksi valmistamisesta. Kolmas ryhmä puolsi hallituksen esitystä sellaisenaan. (LaVM 17/1993, 2.)

Lakivaliokunta oli kuitenkin sitä mieltä, että johdonmukaisesti toteutettu huumausainekontrollipolitiikka on vaikuttanut myönteisesti Suomen huumausainetilanteeseen. Tästä syystä lakivaliokunta puolsi, että yhteiskunnan on tärkeää jatkossakin osoittaa kielteistä asennetta huumausaineisiin. Kyseisellä asenteella saataisiin myös lapset ja nuoret ymmärtämään se, että huumausaineiden käyttö on kiellettyä ja käytöstä seuraa rangaistus. (LaVM 17/1993, 2.) Huumausaineiden rangaistussäännökset siirrettiin rikoslain 50 lukuun ja huumausaineen käyttäminen pysyi rangaistavana.

3.3 Huumausaineen käyttörikos

Vuonna 1994 voimaan tulleen rikoslain jälkeen huumausaineen käytön rangaistavuuteen on tehty muutoksia. Suurin niistä on vuoden 2001 uudistus, jossa huumausaineen käytön rangaistavuus muutettiin huumausaineen käyttörikokseksi. Ennen uudistusta huumausaineen käyttämisestä sai rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Menettely oli kuitenkin hidasta ja raskasta, sillä sakko jouduttiin määräämään tuomioistuinkäsittelyn kautta. Uudistuksen tavoitteena olikin nopea puuttuminen ja mahdollisuus määrätä sakko rangaistusmääräysmenettelyssä. Vuoden 2001 uudistuksella haluttiin myös yhtenäistää syyttäjien toimintaa, erityisesti syyttämättä-jättämiskäytännön osalta. (HE 213/2000 vp, 5.)

3.3.1 Vuoden 2001 uudistuksen taustat

Lakivaliokunta ehdotti mietinnössään vuonna 2001, että toimenpiteistä luopumista harkittaessa tulee ottaa huomioon käytetyn tai hallussa pidetyn huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne ja muut olosuhteet. Täsmennyksellä ei kuitenkaan haettu silloin voimassa olevan yleisen syyttämättäjäätämiskäytännön lievennystä tai tiukennusta. Uudistuksen tarkoituksena ei myöskään ollut säännönmukaisesti jättää syyttämättä vähäisenä pidettävän rikoksen tekijää, eikä hämärtää mielikuvaa rikoksen rangaistavuudesta. (LaVM 13/2001 vp, 7.)

3.3.2 Huumausaineen käyttörikoksesta seuraava rangaistus

Eduskunta hyväksyi lakiuudistuksen edellyttäen kuitenkin, että hallituksen tulisi seurata rangaistusmääräysmenettelyssä määrättäviä sakkorangaistuksia ja niiden muuntorangaistuksia, joita huumausaineen käyttörikoksesta määrätään. Lisäksi hallituksen tulisi seurata myös toimenpiteistöluopumissäännösten soveltamista sekä rangaistukselle vaihtoehtoisen hoidon vaikutusta. Epäkohtien tullessa esiin, tulisi hallituksen ryhtyä tarvittiin toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi. (EV 87/2001 vp, 1.)

Huumausaineen käyttörikostapauksessa ja puhuttelussa voidaan soveltaa myös rikoslain 39/1889 6:12 § kohtaa neljä, jossa säädetään, että rangaistus voidaan jättää tuomitsematta, mikäli rangaistusta voidaan pitää kohtuuttomana tai tarkoituksettomana huomioon ottaen esimerkiksi kohtuullistamisperusteet. Kohtuullistamisperusteeksi katsotaan muun muassa tekijälle rikoksesta aiheutuva muu seuraamus ja rangaistus aiheuttaisivat kohtuuttoman tai poikkeuksellisen haitallisen lopputuloksen. (RL 39/1889 6:7 §). Mikäli tekijälle aiheutuu sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteitä, voidaan rangaistus jättää myös silloin tuomitsematta (RL 39/1889 6:12 §).

Vuoden 2001 uudistuksen yhteydessä katsottiin, että alle 18-vuotiaiden kohdalla tarkoituksenmukaisempaa rangaistuksen sijasta voivat olla lastensuojeluviranomaisten toimenpiteet. Viranomaisen luopuessa toimenpiteistä, on poliisilla mahdollisuus antaa suullinen huomautus rikokseen syyllistyneelle. Lakivaliokunta katsoi mietinnössään myös, että viranomaisen järjestämä puhuttelu voi olla asianmukaisesti toteutettuna tehokas tapa puuttua nuorten käyttäytymiseen. Lakivaliokunnan mukaan puhuttelu tuli toteuttaa niin, että teon rikollinen luonne, moitittavuus ja vaihtoehtoiset rikosoikeudelliset seuraamukset kävisivät selväksi. Viranomaisen puuttumisen tehokkuutta

saataisiin lakivaliokunnan mukaan korostettua kutsumalla tilaisuuteen esimerkiksi nuoren huoltajat. (LaVM 13/2001 vp, 7.)

3.4 Syitä nuorten huumausaineiden käyttöön

Huumeiden käyttämistä voidaan pitää eräänä poikkeuksellisena käyttäytymisen muotona. Selityksiä poikkeukselliselle käyttäytymismallille on monia. Niitä ovat muun muassa biologis-lääketieteellinen selitysmalli, yhteiskuntatieteellinen näkemys ja psykodynaaminen malli. Kuitenkaan mitään niistä ei voida yksiselitteisesti pitää selityksenä poikkeukselliselle käyttäytymiselle. Mitään yleispätevää ohjetta tilanteen korjaamiseksi ei voida myöskään niiden pohjalta luoda. Vaikka nuorten oireilu voikin olla hyvin samankaltaista, voivat niihin johtaneet syyt ja taustat olla hyvin erilaisia. (Komiteamietintö 2000:3, 9-10.)

Nuorten ehkäisyoimikunnan mietintö on esittänyt erilaisia riskitekijöitä, jotka ovat voineet mahdollisesti johtaa nuoren huumeiden käyttöön. Tällaisia ovat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset riskitekijät, interpersoonalliset riskitekijät, intrapersoonalliset riskitekijät ja biogeneettiset riskitekijät. Kulttuurisia ja yhteiskunnallisia riskitekijöitä ovat muun muassa helppo saatavuus ja käyttöä suosivat sosiaaliset normit. Interpersoonallisia riskitekijöitä ovat esimerkiksi huonot perheolosuhteet ja päihteiden käyttöä suosivat asenteet. Intrapersonallisia riskitekijöitä ovat esimerkiksi kielteinen suhtautuminen kouluun ja mielialahäiriöt. Biogeneettisiä riskitekijöitä ovat esimerkiksi psykofyysinen herkkyys päihteiden vaikutuksille. (Komiteamietintö 2000:3, 9-10.)

Esimerkkinä yleisesti nuorten rikollisuuteen johtavista asioista voidaan pitää sitä, että nuorten rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikosten tekemisen välillä on yhteys. Mitä enemmän nuori on seurannut rikosuutisointia, sitä todennäköisempää on, että nuori on osallistunut rikolliseen toimintaan. Myös nuoret, jotka katsovat esimerkiksi poliisitelevisiota, ovat selvästi aktiivisempia rikollisuuden saralla, kuin nuoret, jotka eivät kyseisen kaltaisia ohjelmia seuraa. Syynä nuorten rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikosten tekemisen välillä voidaan pitää esimerkiksi kiinnostusvaikutusta. Esimerkiksi nuori, joka on väkivaltainen, on todennäköisesti hakenut mediasta aihetta koskevia uutisia. (Kivivuori 2008, 246-247.)

Huumeiden käyttämiseen ja kokeiluun liittyy aina riskejä. Riskit liittyvät niin käytettäviin aineisiin, mutta käytöstä ja kokeilusta voi seurata myös seurannaisvaikutuksia, jotka ovat muutakin kuin

terveyshaittoja. Eräs riski on aineiden laatu ja puhtaus. Myyjällä ei välttämättä ole tarkkaa tietoa aineen laadusta ja alkuperästä, jolloin myyty aine voi olla mitä tahansa. Toisaalta taas ostajalla ei välttämättä ole tietoa siitä, että millaista aineen pitäisi olla. Myöskään aineen tarkasta annostuksesta ei todennäköisesti ole tarkkaa tietoa. Näin ollen pahimmassa tapauksessa jo ensimmäinen kokeilukerta voi aiheuttaa kuoleman tai vakavia terveyshaittoja. (Komiteamietintö 2000:3, 16-17.)

Pitkällä aikavälillä huumausaineiden käyttö voi aiheuttaa muun muassa erilaisia pitkän aikavälin terveysriskejä, kuten esimerkiksi mielenterveyden ongelmia. Yksilötason seurannashaittoja huumeiden käytöstä voivat olla muun muassa mahdollinen rikolliseksi leimautuminen, säännöllisen käytön rahoittamisesta johtuva eriarasteinen muu rikollisuus, sekä negatiiviset vaikutukset lähipiiriin. (Komiteamietintö 2000:3, 16-17.)

Huumeiden käytön ehkäiseviä tekijöitä ei ole tutkittu läheskään niin paljon kuin siihen altistavia tekijöitä. Suojaavia tekijöitä on myös hankalampi nimetä. Suojaavien tekijöiden voidaan kuitenkin katsoa olevan välittäviä mekanismeja. Kuitenkaan ei ole olemassa sellaisia tekijöitä, jotka automaattisesti muodostaisivat jonkinlaisen vastustuskyvyn huumeiden käytölle. Suojaavat tekijät voidaan karkeasti jakaa kolmeen osa-alueeseen, joita ovat lapsen ominaisuudet, perheen antama tuki ja perheen saama ulkopuolinen tuki. (Komiteamietintö 2000:3, 26.)

Tutkimuksissa, joissa on tutkittu huumeiden käytön lopettamiseen johtaneita tekijöitä, on huomattu yhteyksiä sosiaalisten suhteiden kautta tuleviin paineisiin, jotka ovat vaikuttaneet myönteisesti huumeiden käytön lopettamiseen tai vähentämiseen. Yksittäisiksi suojaaviksi tekijöiksi voidaan katsoa esimerkiksi tupakoimattomuus ja hakeutuminen kaveripiireihin, jotka eivät keskity päihteisiin. Yksinäisyydellä ja ikävystymisellä on selkeästi kielteisiä vaikutuksia nuoren elämään ja ne ovat myös osasyypäihteiden käyttöön. Näin ollen yksinäisyyden ja ikävystymisen ehkäisemisellä voidaan samalla myös ehkäistä mahdollista päihteiden käyttöä. (Komiteamietintö 2000:3, 26.)

4 NUORTEN HUUMEIDENKÄYTTÄJIEN PUHUTTELUTILAISUUS

Nuorten puhuttelutilaisuudet ovat saaneet alkunsa vuoden 2001 huumausaineen käyttörikosuudistuksen yhteydessä. Uudistuksessa annettiin poliisille mahdollisuus sakottaa huumausaineen käyttörikoksesta ja samalla annettiin syyttäjälle mahdollisuus vahvistaa sakko. Nuorten puhuttelutilaisuuksien lisäksi uudistuksessa annettiin myös mahdollisuus hoitoonohjaukselle.

4.1 Tietoa puhuttelutilaisuuksista

Mahdollisuus puhuttelutilaisuuksille annettiin huumausaineen käyttörikosuudistuksen yhteydessä vuonna 2001. Tarve tällaiselle mahdollisuudelle nähtiin, kun haluttiin, ettei uudistuksen myötä ajauduttaisi tilanteeseen, jossa rangaistusmääräysmenettelyyn siirtymisen johdosta aina automaattisesti sakotettaisiin rikoksen tekijää. Vuonna 1993 huumausainelakia uudistettaessa puolestaan epäiltiin, että toimenpiteistä luopumissäännöksen johdosta olisi annettu automaattisesti rikos anteeksi. Kumpaankaan vaihtoehtoon ei haluttu päätyä. Vuoden 2001 uudistuksen tarkoituksena oli antaa mahdollisuus puuttua nopeasti huumausaineiden käyttöön. Tarkoituksena oli kuitenkin myös lisätä muidenkin viranomaistoimien johdonmukaisuutta sekä tehokkuutta. (LaVM 13/2001 vp, 7.)

4.1.1 Puhuttelutilaisuudet käytännössä

Sanna Rönkä on vuonna 2006 käsitellyt silloisia syyttäjän pitämiä puhutteluita ja perehtynyt erityisesti puhuttelutilaisuuteen ja siihen, miten osapuolet ne kokevat. Tutkimus on suoritettu vuonna 2006, jolloin syyttäjä on toteuttanut nuorten puhuttelut. Rönkä luonnehtii puhuttelutilaisuuksia institutionaalisiksi vuorovaikutustilanteiksi. Valta-asemat niissä ovat selkeät. Nuoren tulevaisuus on syyttäjän päätöksestä kiinni, sillä syyttäjällä on valta päättää nuoren syyttämisestä tai syyttämättä jättämisestä. Poliisi ja sosiaalityöntekijä ovat nuoren elämään jo jollain tavalla puuttuneet. Lisäksi koska nuori on alaikäinen, on hän vielä vanhempiansa holhouksen alainen. (Rönkä 2006, 10-11.)

Rönkän tutkimissa puhutteluissa niiden kulku on ollut suunnilleen samantapainen riippumatta syyttäjästä. Syyttäjä on aloittanut puhuttelut toteamalla paikallaolijat, sekä käymällä läpi sen, mis-

tä syystä tilaisuus on järjestetty. Tämän jälkeen syyttäjä on yleensä käynyt läpi tapahtumien kulun, yleensä poliisin avustuksella. Tapahtumien kulun jälkeen on käyty läpi nuoren, hänen huoltajinsa, sekä sosiaalityöntekijän näkökulmat. Tämän jälkeen on yleensä tiedusteltu nuorelta tämän elämäntilannetta eri kanteilta, sekä syitä, jotka ovat johtaneet rikokseen. Lisäksi on pyritty selvittämään nuoren kanta huumeisiin. Syyttäjä on myös tuonut Rönkän seuraamissa puhutteluissa vielä korostaen esiin puhuttelutilaisuuden ainutkertaisuutta. Rönkän tapauksissa kaikki puhuttelut päättyivät syyttämättäjättämispäätökseen, josta syyttäjä ilmoitti puhuttelun lopuksi. (Rönkä 2006, 10-11.)

4.2 Lainsäädäntöä puhuttelutilaisuuksiin liittyen

Huumausaineen käyttörikokseen liittyvää lainsäädäntöä on aukaistu luvussa kolme. Neuvottelutilaisuuteen liittyy kuitenkin rikoslain 50 luvun 2 a §:n lisäksi myös muuta lainsäädäntöä, jonka perusteella esimerkiksi toimenpiteistä luopuminen on mahdollista. Rikoslain 50:7 § käsittelee toimenpiteistä luopumista huumausainerikoksissa. Kyseinen pykälä antaa mahdollisuuden luopua toimenpiteistä rikoslain 50 lukua koskevissa rikoksissa, mikäli teko on huumausaineen määrään ja laatuun nähden, käyttötilanne, sekä muutenkin olosuhteet huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Pykälä antaa myös mahdollisuuden jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, mikäli henkilö on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. (RL 39/1889 50:7 §.)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997 määrää ensimmäisessä luvussa syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta. 1:7 §:n mukaan, mikäli epäilty ei ole tekohetkellä ollut 18 vuotta ja odotettavissa ei ole ankarampaa rangaistusta, kuin sakkoa tai enimmillään kuusi kuukautta vankeutta voi syyttäjä jättää syytteen nostamatta. Edellytyksenä on kuitenkin vielä, että teon katsotaan johtuneen ennemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta, kuin piittaamattomuudesta lakeja kohtaan. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997 1:7 §.)

Neuvottelutilaisuuden mahdollistaa laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997 1:8 a §. Sen mukaan syyttäjä voi ennen syyteratkaisun tekemistä kutsua asianosaisen sekä hänen avustajansa ja asiamiehen suulliseen neuvotteluun. Edellytyksenä kuitenkin on, että neuvottelu on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa. Alle 18 vuotiaan ollessa ky-

seessä, tulee syyttäjän kiireesti ratkaista syytteen nostamisesta ja lisäksi syyte on nostettava kiireellisesti.

Poliisilla tai muulla esitutkintaviranomaisella ei ole kuitenkaan oikeutta luopua toimenpiteistä rikoslain 39/1889 50:7 §:n perusteella. Poliisi voi kuitenkin luopua toimenpiteistä esitutkintalain perusteella. Tästä lisää seuraavassa kappaleessa.

4.3 Nykytilanne

1.1.2019 astui voimaan muutos puhuttelutilaisuuksista. Vuodesta 2019 alkaen syyttäjä järjestää neuvottelun. Puhuttelutilaisuus vaihtuu siis neuvottelutilaisuudeksi. Merkittävintä uudistuksessa on se, että poliisin vastuulla on pitää puhuttelu ensimmäistä kertaa huumausaineen käyttörikoksesta kiinni jääneelle nuorelle. Vasta uusiessaan rikoksen, joutuu nuori syyttäjän pitämään neuvottelutilaisuuteen. Syyttäjänvirasto päivitti ohjeensa koskien menettelyä huumausaineen käyttörikoksista vuoden 2019 alussa. Lisäksi tiettävästi ensimmäistä kertaa myös poliisihallitus julkaisi oman ohjeensa menettelyä varten.

Valtionsyyttäjä Leena Metsäpellon mukaan vuoden 2019 uudistuksen taustalla on ollut poliisin ja syyttäjän yhteinen tavoite tehostaa otetta nuoriin ensikertalaisiin. Tavoitteena olikin puuttua ensin poliisin toimesta ja sitten syyttäjän toimesta. Metsäpelto arveli uudistuksen toteutumisajankohdaksi vuoden 2019 alun, sillä poliisin aiemman ohjeen voimassaolo oli päätymässä. Luonnollista oli siis uudistaa myös syyttäjien ohjeistus samalla kertaa. (Metsäpelto, sähköpostiviesti 11.2.2020.)

4.3.1 Poliisin puhuttelutilaisuus

Uuden menettelyn tarkoituksena on yhtenäistää viranomaisten toimia. Toimenpiteiden porrasteisuuden avulla on menettelyn tarkoitus muuttua selkeäksi ja johdonmukaiseksi. (Poliisihallituksen ohje, 2.) Nuoren jäädessä kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, suoritetaan esitutkinta mahdollisimman nopeasti. Lisäksi nuorelle annetaan hoitoonohjausta ja tehdään ilmoitus lastensuojeluviranomaisille. (POHA ohje, 6.) Poliisin pitämä puhuttelutilaisuus järjestetään mahdollisimman pian teon jälkeen, esitutkinnan yhteydessä. Kyseinen puhuttelutilaisuus järjestetään nuoren jäädessä kiinni ensimmäisen kerran huumausaineen käyttörikoksesta. Paikalle kutsutaan nuori, poliisi,

huoltaja(t), sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomainen. Mikäli nähdään tarvetta, voidaan paikalle kutsua myös esimerkiksi nuorisotyöntekijä. (POHA ohje, 6.)

Tilaisuuden tarkoitus on selkeyttää nuorelle teon moitittavuus rikosoikeudellisesti, tukea nuorta päihteettömyyteen ja antaa mahdollisuus sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteille. Poliisin järjestämän puhuttelun tähtäimenä on antaa nuorelle esitutkintalain mukainen huomautus. Esitutkintalain 805/2011 10:3 § mukaan poliisilla on mahdollisuus antaa rikoksesta epäilylle suullinen tai kirjallinen huomautus. Mahdollisuus huomautukseen on kuitenkin ainoastaan, mikäli esitutkinta päätetään jättää toimittamatta tai kesken, koska rikoksesta ei ole odotettavissa rangaistukseksi muuta kuin sakkoa ja rikos on kokonaisuutena arvostellen ilmeisen vähäinen (esitutkintalaki 805/2011 3:9 §). Mikäli nuori jättää saapumatta tilaisuuteen, tai toimenpiteistä luopumista ei nähdä muutoin tarkoituksenmukaisena ratkaisuna, laitetaan asia syyteharkintaan. (POHA ohje, 6.)

Poliisi ei lähtökohtaisesti anna alle 18-vuotiaalle sakko- /rangaistusvaatimusta, sillä nuoren kohdalla toimenpiteitä pitää harkita tarkkaan, ja niistä luopumista voidaan käyttää väljemmin (POHA ohje, 6). Jotta sakko- /rangaistusvaatimus voidaan antaa, tulee aineen olla tunnistettu huumausaineeksi. Poliisi tunnistaa aineen pikatesterillä tai koostumuksen perusteella. Mikäli kyseisillä menetelmillä ei saada ainetta tunnistettua, lähetetään se keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon. (POHA ohje, 6.)

Mikäli poliisi näkee sakko- /rangaistusvaatimuksen tarpeelliseksi, tulee hänen keskustella ensin asiasta syyttäjän kanssa ja kartoittaa nuoren kokonaistilanne (POHA ohje, 6). Poliisihallituksen antaman ohjeen liitteenä on julkaistu taulukko, josta voidaan tarkastaa sakkomenettelyä varten rangaistuksen suuruus. Lievimmillään päiväsakkoja voi saada kymmenen päivää ja enintään 30 päiväsakkoa. Minimirangaistuksen voi saada esimerkiksi, mikäli henkilön hallusta löytyy alle 10 g hasista. Maksimirangaistuksen puolestaan alle 1 g heroïnista, mikäli kyseessä on jatkuva käyttö. (POHA ohje, liite 1.)

4.3.2 Syyttäjän neuvottelutilaisuus

Mikäli alle 18-vuotias nuori jää poliisin järjestämän puhuttelutilaisuuden jälkeen uudelleen kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, toimittaa poliisi esitutkinnan ja saattaa asian nopeasti syyttäjälle syyteharkintaan. Syyttäjän tulee säännönmukaisesti, huumausaineen laadusta riippumatta,

järjestää suullinen neuvottelu asiasta. Paikalle kutsutaan nuoren lisäksi huoltaja(t), sekä tarvittaessa poliisin edustaja, sekä sosiaali- ja terveystieteiden edustaja. Tällä tavalla saadaan mahdollisuus moitteeseen, mutta toisaalta myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteille sekä lähikontrollille. Mikäli nuorta kuitenkin epäillään huumausaineen käyttörikoksen lisäksi muistakin rikoksista, on neuvottelutilaisuus tarkoituksenmukaista järjestää ainoastaan, jos syyttäjä pitää mahdollisena luopua syytteistä kaikkia rikoksia kohtaan. (Valtakunnansyyttäjän ohje, 7.)

Syyttäjän pitämän neuvottelutilaisuuden tulee olla mahdollisimman vakuuttava. Neuvottelutilaisuuden tavoitteena on selvittää mahdollisimman monipuolisesti nuoren teon rikollinen luonne sekä moitittavuus. Lisäksi tarkoituksena on kartoittaa myös nuoren elämäntilannetta, sekä muita mahdollisia nuorelle soveltuvia toimenpiteitä. Neuvottelun tähtäimenä on harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen. Mikäli nuori ei saavu neuvottelutilaisuuteen, tai tilaisuudessa ilmenee muutoin, ettei ole tarkoituksenmukaista luopua toimenpiteistä, voi syyttäjä nostaa syytteen asiasta tai sakottaa nuorta. (Valtakunnansyyttäjän ohje, 7.)

Alle 18 vuotiaan nuoren epäillyt huumausaineen käyttörikokset tulee mahdollisuuksien mukaan käsitellä nuoren asuinpaikkakunnalla, jossa sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisella on parhaimmat mahdollisuudet selvittää nuoren tilanne. Erityisesti syyttäjän järjestämä neuvottelutilaisuus tulisi pyrkiä järjestämään nuoren asuinpaikkakunnalla. Nuorten epäillyt huumausaineen käyttörikokset tulee aina ilmoittaa nuoren kotikunnan lastensuojeluviranomaisille. Suurien massatapahtumien yhteydessä poliisin, syyttäjän ja sosiaaliviranomaisen olisi hyvä sopia etukäteen, kuinka järjestetään nuorten huumeiden käyttäjien ennaltaehkäisevä ja tarkoituksenmukainen käsittely. (Valtakunnansyyttäjän ohje, 8)

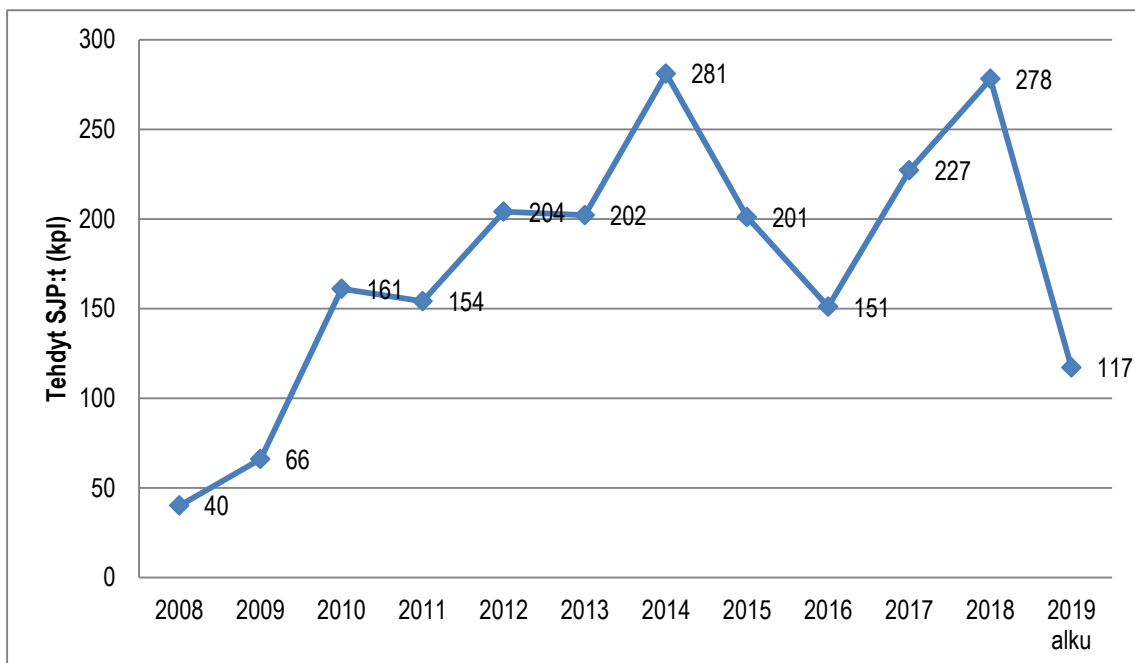
4.3.3 Puhuttelun tai neuvottelun seuraamuksista

Poliisin puhuttelutilaisuutta tai syyttäjän neuvottelutilaisuutta ei ole tarkoituksenmukaista järjestää, mikäli nuori on syyllystynyt yhtäaikaaisesti myös muihin rikoksiin ja toimenpiteistä luopuminen ei ole tarkoituksenmukaista kaikissa rikoksissa. Poliisin tulee kuitenkin antaa hoito-ohjausta ja tukea myös tällaisissa tapauksissa. (POHA ohje, 7.) Mikäli nuori syyllystyy vielä syyttäjän neuvottelutilaisuuden jälkeen uudestaan huumausaineen käyttörikokseen, ei tilaisuutta ole tarkoituksenmukaista järjestää uudelleen. Kuitenkin seuraamuksen, menettelytapojen ja toimenpiteiden kanssa tulee käyttää edelleen tarkkaa harkintaa. (Valtakunnansyyttäjän ohje, 7.)

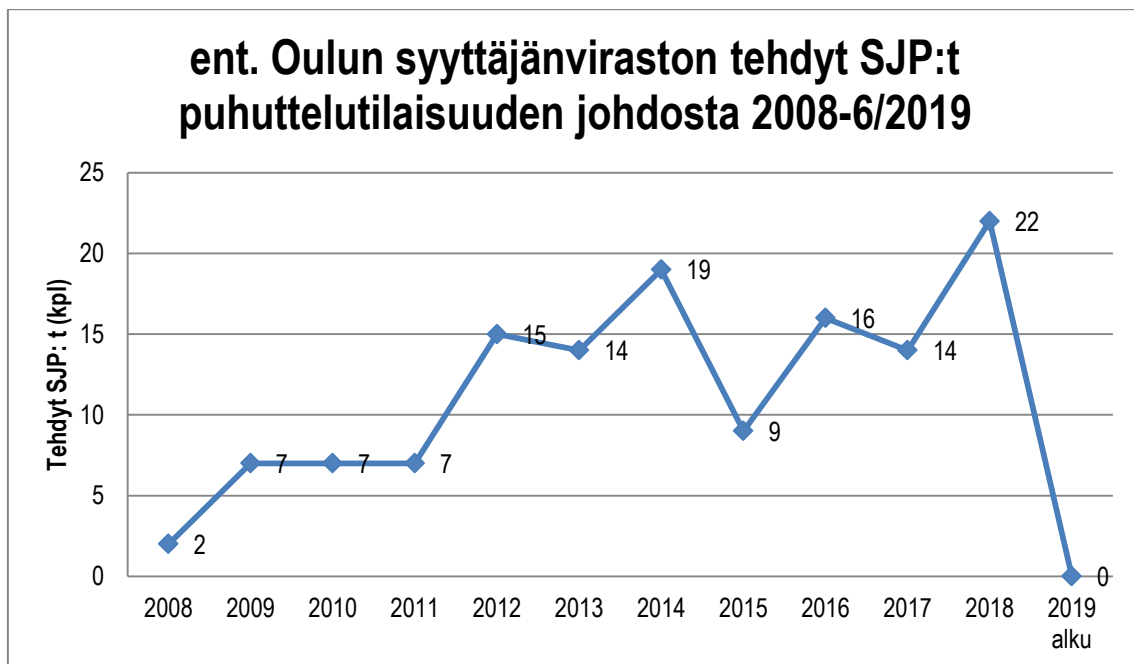
Nuoren syyllistyessä neuvottelutilaisuuden jälkeen uudelleen huumausaineen käyttörikokseen, voidaan soveltaa toimenpiteistä luopumista muita väljemmin seuraavissa tilanteissa (Valtakunnansyyttäjän ohje, 7). Mikäli nuori osoittaa halukkuutta hoitoon hakeutumiselle, voidaan toimenpiteistä mahdollisesti luopua. Syyttäjä ei saa sakottaa huumeriippuvaista, ennen kuin hoitoon ohjaus on annettu ja selvitetty halukkuus osallistua hoitoihin riippuvuuden lopettamiseksi. (Valtakunnansyyttäjän ohje, 8.) Alle 18-vuotiasta ei tule sakottaa ennen kuin syyttäjä, poliisi ja sosiaaliviranomainen ovat yhteistyössä selvittäneet soveliaimmat toimenpiteet. (Valtakunnansyyttäjän ohje, 7.)

4.4 Syyttäjälaitoksen tilastotietoa puhuttelutilaisuuksista

Valtakunnansyyttäjänvirasto on tilastoinut Suomessa pidetyistä puhutteluista tehdyt syyttämättäjäyttämispäätökset. Sain käyttöni tilastotiedot vuosilta 2008–2018, sekä vuoden 2019 ensimmäisen kuuden kuukauden tiedot. Kaavioissa on kuvattuna tiedot ajanjaksolta 1/2008-6/2019. Kuvioista voidaan huomata, että Pohjois-Suomen syyttäjälaitoksen Oulun alueelta saatujen tilastotietojen yleiskuva muistuttaa hyvinkin paljon koko Suomen trendiä. Koko Suomen kuviossa on kuvattuna 14 vanhan alueen tiedot. Tiedoissa ovat mukana muun muassa Lappi, Kanta-Häme, Pirkanmaa ja Satakunta.

KUVIO 1. Koko Suomessa tehdyt syyttämättäjäyttämispäätökset puhuttelun johdosta ajalta 2008-6/2019 (Metsäpelto, sähköpostiviesti 16.10.2018; Metsäpelto, sähköpostiviesti 31.10.2019)

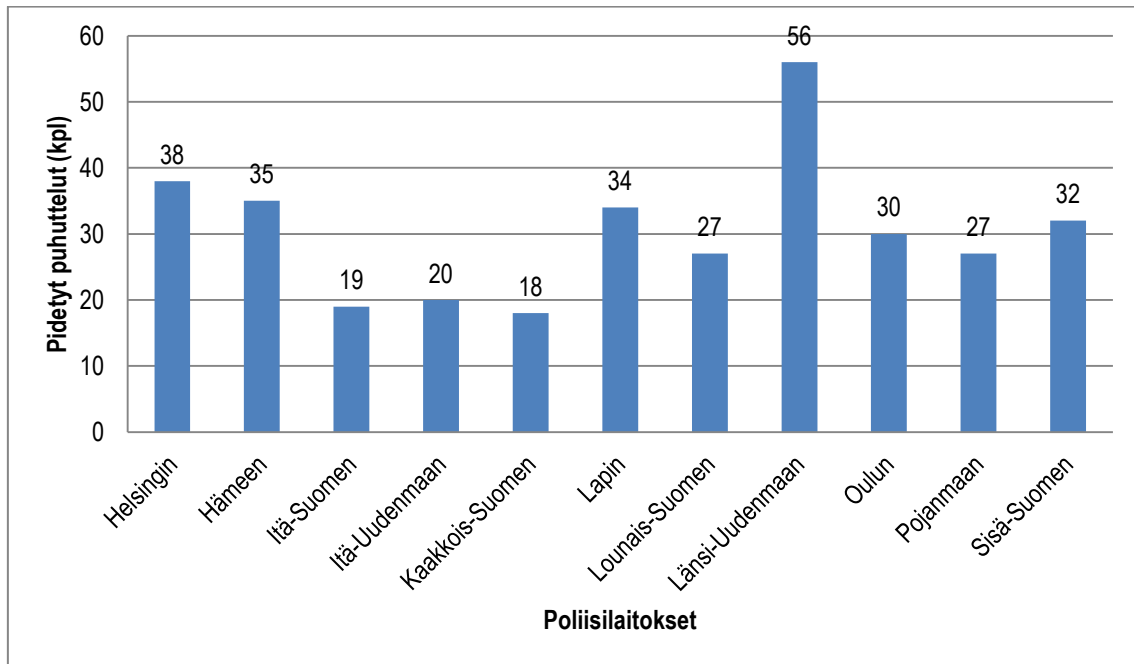
KUVIO 2. Oulun syyttäjänviraston alueella tehdyt syyttämättäjättämispäätökset puhuttelutilaisuuksien johdosta 2008-6/2019 (Metsäpelto, sähköpostiviesti 16.10.2018; Metsäpelto, sähköpostiviesti 31.10.2019)

Oulun syyttäjänviraston alueen puhuttelutilaisuuksien johdosta tehtävien syyttämättäjättämispäätösten määrä on ollut kymmenen vuoden aikana pääsääntöisesti kasvava. Uskoisin, että nouseva trendi voidaan selittää joko puhuttelutilaisuuksien aktiivisemmalla käyttöönotolla, tai vastaavasti nuorien huumausainerikoksien kasvavalla määrällä.

Kuitenkin uudistuksen astuttua voimaan vuonna 2019, ei Oulun syyttäjänviraston alueella pidetty yhtään nuoren puhuttelutilaisuutta 1.1.2019–30.6.2019 välisenä aikana. Vastaavasti muualla Suomessa puhuttelutilaisuuksista tehdyt syyttämättäjättämispäätökset näyttävät ensimmäisen vuosipuoliskon perusteella pysyneen samanlaisissa lukemissa.

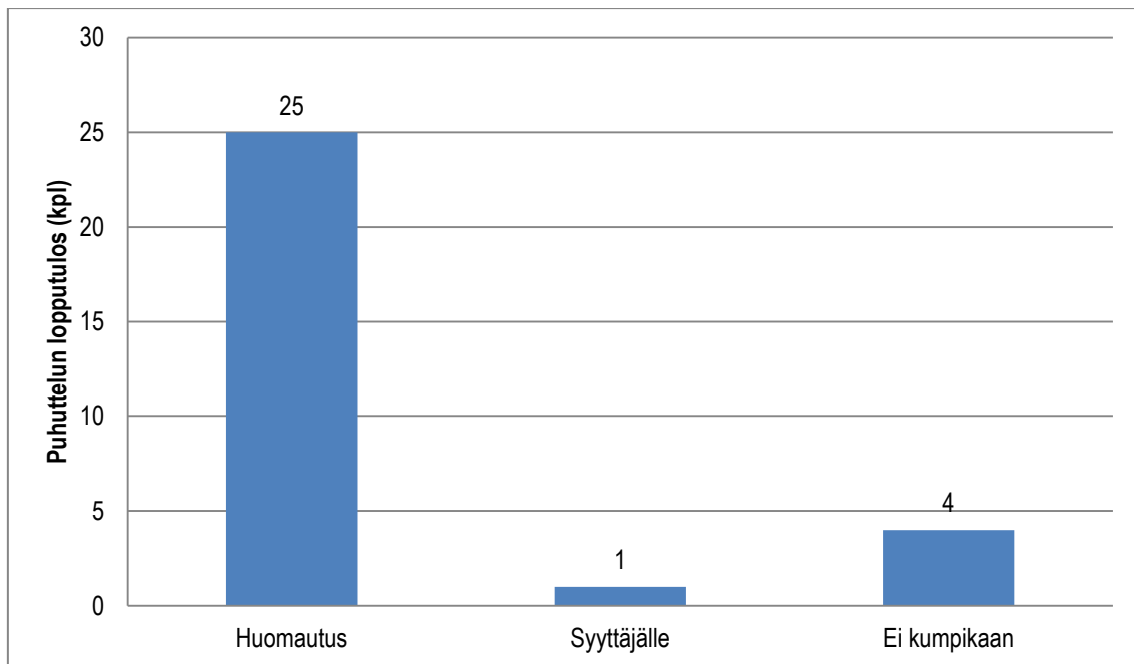
4.5 Poliisihallituksen tilastotietoa puhuttelutilaisuuksista

Poliisihallitus tilastoi hyvinkin kattavasti puhuttelutilaisuuksiaan eri tavoin. Poliisihallitus tilastoi muun muassa poliisilaitoksittain pidetyt puhuttelut, puhuteltavien iän, mikä on ollut puhuttelut lopputulos ynnä muuta. Sain tietooni poliisihallituksesta 2019 vuoden tilastotietoa 11.12.2019 asti.

KUVIO 3. Koko Suomen alueella nuorille pidetyt puhuttelut huumausaineen käyttörikoksista 1.1.2019-11.12.2019 (Saukoniemi, sähköpostiviesti 11.12.2019).

Kuviossa 3 on havainnollistettuna koko Suomen poliisilaitoksissa nuorille huumausaineen käyttörikoksista pidetyt puhuttelut ajalta 1.1.2019-11.12.2019. Kuvioista voidaan huomata, että puhutte-
luja on melko tasaisesti pidetty koko maassa, Länsi-Suomen poliisilaitoksella kuitenkin eniten (56 kpl)

KUVIO 4. Oulun poliisilaitoksella 1.1.2019-11.12.2019 pidettyjen puhuttelujen lopputulos (Saukonniemi, sähköpostiviesti 11.12.2019).

Kuviossa neljä on havainnollistettuna Oulun poliisilaitoksen 1.1.2019-11.12.2019 ajalla pidetyistä kolmestakymmenestä puhuttelusta niiden lopputulos. Puhuttelutilaisuuksista 25 on päättynyt poliisin antamaan huomautukseen. Yksi puhuttelu on lähetetty syyttäjälle ja neljään puhutteluun on merkattu ratkaisuksi ”ei kumpikaan”. Ratkaisu ”ei kumpikaan” tarkoittaa neljää ennaltaehkäisevässä mielessä järjestettyä puhuttelua alle 15-vuotiaille nuorille. Oulun poliisilaitoksella on haluttu järjestää puhuttelu ennaltaehkäisevässä mielessä rikollisen teon johdosta. Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa, joten puhuttelun johdosta nuorelle ei ole annettu huomautusta, eikä asiaa ole lähetetty syyttäjälle. (Korhonen, sähköpostiviesti 24.2.2020.) Taulukon perusteella voitaisiin päätellä, että poliisin pitämä puhuttelu on katsottu tarpeeksi tehokkaaksi, jotta poliisin antama huomautus on katsottu riittäväksi toimenpiteeksi.

5 HAASTATTELUT

Toteutin haastattelut teemahaastatteluina joulukuussa 2019 ja tammikuussa 2020. Kyseisinä ajankohtina uudistuksen mukaisia puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia oli pidetty noin vuoden verran. Näin ollen Oulun poliisilaitoksella oli kertynyt jo jonkin verran kokemusta puhuttelutilaisuuksista. Pohjois-Suomen syyttäjäalueella ei neuvotteluja vuoden 2019 aikana järjestetty, joten haastatteluissa pyrin saamaan selville myös mahdollisia syitä ja ajatuksia siihen, miksei neuvottelutilaisuuksia ole järjestetty Oulussa.

5.1 Poliisin haastattelu

Sain haastateltavakseni Oulun poliisilaitokselta rikosylikonstaapeli Irmeli Korhosen. Korhonen toimii Oulun poliisilaitoksella nuorisoriikryhmän ryhmänjohtajana ja rikosylikonstaapelitasoisena tutkinnanjohtajana. Hänellä on pitkä tausta poliisissa, sekä paljon kokemusta nuorten rikollisuudesta. Korhonen valikoitui haastateltavakseni, koska hänellä on asemansa kautta eniten tietoa Oulun poliisilaitoksen alueen nuorten huumausainerikollisuudesta. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

5.1.1 Nuorten huumausainerikokset yleisesti poliisin näkökulmasta

Nuorten huumausainerikollisuus on kokoajan lisääntyvä ongelma niin tilastojen valossa, kuin kentältä saatavan kokemuksen perusteella. Käytännössä tilastoihin kirjattavat nuorten huumausainerikokset ovat kuitenkin vain murto-osa siitä määrästä, mitä nuorten huumausaineiden käyttö oikeasti on.

Korhosen havaintojen mukaan nuorten huumausaineiden käyttö on kirjavaa. On heitä jotka kokeilevat kerran, heitä jotka käyttävät niin sanotusti viihdekäyttöön ja myös niitä nuoria, jotka saattavat käyttää lähes päivittäin, omaksi ilokseen. Useimmiten nuorten huumausaineiden käyttö on kuitenkin satunnaista viihdekäyttöä. Tässä suhteessa nuorten käyttö eroaa aikuisten käytöstä ainakin käyttämisen aloittamisessa. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019)

Huumausaineiden hankkiminen on nykyään erittäin helppoa. Uutisotsikoista on voitu lukea esimerkiksi viranomaisten suuresta Silkkitie operaatiosta, jossa Tulli, Keskusrikospoliisi ja poliisilaitokset tutkivat jopa tuhansia rikosepäilyjä. Silkkitie on salatussa verkossa toiminut kauppapaikka, jossa on myyty muun muassa huumausaineita. Verkon nuorimmat käyttäjät ovat olleet vain 15-vuotiaita. Eniten rikosepäilyjä on poliisin selvittelyssä Sisä-Suomen ja Oulun poliisilaitoksen alueella. (Tulli 2019, viitattu 28.1.2020.) Haastatellessani Korhosta, nousi esiin myös se, kuinka helppoa nuorten on nykyään saada käsiinsä ja myös välittää huumausaineita. Tätä voi tapahtua jopa koulussa koulupäivien aikana. Nykyään kaikki tieto on hyvin helposti Internetissä nuorten saatavilla ja nykyajan nuoret osaavat hyödyntää tehokkaasti näitä tietoja.

Oulun poliisilaitoksella pidetään tärkeänä varhaisen puuttumisen mallia nuorten kohdalla. Korhosen kokemuksen mukaan vanhempien puuttuminen nuorten huumausaineiden käyttöön on hyvin kirjavaa. Osa vanhemmista on voinut olla pidempään tietoisia nuorensa huumausaineiden käytöstä, puuttumatta suuremmin siihen. Osa vanhemmista puolestaan ilmoittaa itse poliisille esimerkiksi löytäneensä nuorelta huumausainetta. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

Korhosen mukaan eri viranomaiset puuttuvat tehokkaasti nuorten huumausaineiden käyttöön. Oulussa on yhteistyötä muun muassa Oulun kaupungin opetustoimen kanssa siitä, miten koulussa voidaan puuttua nuorten huumausaineiden käyttöön. Lastensuojelulla ei ole velvollisuutta ilmoittaa nuoren huumeidenkäytöstä, mutta he saattavat käyttää nuoria esimerkiksi huumeseuloissa. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

5.1.2 Puhuttelutilaisuuksien nykytilanne

Oulun poliisilaitoksella puhuttelutilaisuuksia pitävät nuorisorikosryhmän tutkijat. Käytännössä puhuttelutilaisuus suoritetaan Oulun poliisilaitoksella mahdollisuuksien mukaan heti kuulustelun jälkeen. Nuoren kuulustelutilaisuuteen annetaan läsnäolomahdollisuus huoltajille ja lastensuojelun edustukselle. Oulun poliisilaitoksen puhuttelujen käytännön toteutusta mietittäessä nousi esille erillisen puhuttelutilaisuuden järjestämisen raskaus. Puhuttelut päädyttiin järjestämään heti kuulustelutilaisuuden jälkeen, mikäli nuori soveltuu puhuteltavaksi. Näin poliisilla on paikanpäällä valmiiksi puhuttelutilaisuuteen kutsuttavat henkilöt, eikä erillistä tilaisuutta ole tarvetta järjestää. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019)

Oulun poliisilaitoksen järjestämissä puhuttelutilaisuuksissa paikanpäällä ovat nuori itse, ainakin toinen hänen huoltajistaan, sekä lastensuojelun edustus. Kuulustelun pitänyt poliisi myös puhuttelee nuoren, mikäli katsoo nuoren soveltuvan puhutteluun. Puhuttelua ei pidetä esimerkiksi tilanteessa, jossa tutkija katsoo nuoren asenteen puhuttelua kohtaan olevan negatiivinen. Puhuteltuaan nuoren, tutkija tiedottaa Oulun poliisilaitoksella Korhoselle puhuttelun annin. Korhonen tekee päätöksen tutkijan tietojen perusteella puhuttelun seuraamuksesta, eli annetaanko puhuttelusta huomautus, vai siirtyykö asia syyttäjälle syyteharkintaan. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019)

Oulun poliisilaitoksella Korhosen ryhmän tutkijat on ohjeistettu merkitsemään pöytäkirjan merkintälehdelle, mikäli nuori ei sovellu poliisin puhutteluun, mutta soveltuisi syyttäjän neuvotteluun. Kyseisin merkinnöin syyttäjälle on lähtenyt Korhosen kautta kaksi alaikäisen huumausaineen käyttörikosta. Korhosen mukaan merkintälehdelle ei tehdä mainintaa soveltumisesta syyttäjän neuvotteluun, mikäli asiassa on mukana jokin muukin rikosnimike. Mikäli teko on ollut kiistetty tai nuori on jäänyt toista kertaa kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, tehdään merkintä pöytäkirjaan merkintälehdelle. Mikäli nuori jäisi kolmannen kerran kiinni huumausaineen käyttörikoksesta, tehdään poliisissa merkintä nuoren sopimattomuudesta poliisin puhutteluun ja syyttäjän neuvotteluun. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

Poliisihallitus ei ole antanut tarkempaa käytännön ohjeistusta puhuttelujen pitämiseen käytännössä. Oulun poliisilaitoksella on saatu Pohjois-Suomen syyttäjältaueelta runko, sekä ohjeita puhuttelutilaisuuteen. Käytännössä puhuttelutilaisuudessa käydään läpi muun muassa nuoren huumausaineiden käyttöön johtaneita syitä, nuoren kantaa huumausaineisiin, nuoren elämäntilannetta, koulunkäyntiä, kavereita, harrastuksia ja tulevaisuuden suunnitelmia. Nuorelta tiedustellaan myös tarvetta hoitoon, mutta usein huumausaineista kiinni jääneellä nuorella on jo mahdollisesti lastensuojelun asiakkuus, jota kautta tarvittavia hoitotoimenpiteitä on tiedusteltu. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

Puhuttelutilaisuudessa korostetaan nuorelle poliisin järjestämän puhuttelun ainutkertaisuutta. Tilaisuudessa myös pyritään avartamaan nuoren mieltä siitä, että teon ollessa laitton, on sillä kuitenkin myös muita vaikutuksia nuoren elämään. Tällaisia ovat esimerkiksi terveydelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

Korhosen arviot siitä, miksi Pohjois-Suomen syyttäjältaueella ei ole järjestetty neuvottelutilaisuuksia, voisivat olla mahdollisesti seuraavia. Niillä nuorilla, jotka jäävät toistamiseen huumausaineen

käyttörikoksesta kiinni, on todennäköisesti muitakin oheisrikoksia. Tästä syystä he eivät sovellu syyttäjän järjestämään neuvottelutilaisuuteen. Toinen mahdollinen syy on se, että nuoret, jotka ovat kerran jääneet kiinni huumausaineen käyttörikoksesta ja joille on pidetty poliisin järjestämä puhuttelutilaisuus, eivät jää enää toistamiseen kiinni huumausaineen käyttörikoksesta. Eri alueiden eroavaisuudet syyttäjän järjestämien neuvotteluiden määrässä voisivat selittyä muun muassa alueiden rikosten määrien erolla. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

5.1.3 Mielipiteitä muutoksesta poliisin näkökulmasta

Korhosen mukaan hänkin odotti uudistuksen jälkeen mielenkiinnolla tietoja siitä, kuinka nykyinen poliisin järjestämä puhuttelutilaisuus ja syyttäjän järjestämä neuvottelutilaisuus käytännössä toimivat. Korhosen havaintojen mukaan noin kolmestakymmenestä vuonna 2019 pidetystä puhuttelelusta ei ole uusijoita, jotka olisivat soveltuneet syyttäjän järjestämään neuvottelutilaisuuteen. Korhonen uskookin, että poliisin järjestämällä puhuttelulla on ollut vaikutuksensa siihen, ettei uusijoita ole tullut. Korhonen näkee myös hyvänä sen, että mikäli puhuttelulla on vaikutusta nuoreen ja hän siitä ottaa opikseen, ei nuorelle tarvitse aina automaattisesti antaa sakkoa. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

Korhosen mukaan puhuttelutilaisuuden siirtäminen poliisin järjestämäksi on jopa jossain määrin säästänyt poliisien aikaa, kun nuori pystytään puhuttelemaan heti kuulustelun jälkeen. Mikäli sama henkilö olisi vanhan toimintatavan mukaan puhuteltu syyttäjän toimesta, joutuivat poliisi, nuori ja hänen vanhempansa, sekä lastensuojelun edustaja kuulustelun jälkeen myöhempänä ajankohdantana kokoontumaan uudestaan syyttäjän luokse. Oulun välimatkojen vuoksi jo siirtymisiin tuhlaantuu aikaa.

Korhonen näkee, että uudistus on ollut hyvä asia, koska uusijoita poliisin järjestämän puhuttelutilaisuuden jälkeen ei ole tullut ja näin ollen puhuttelutilaisuuksilla on todennäköisesti ollut vaikutusta nuoreen. Puhuttelutilaisuus on myös käytännössä todettu toimivaksi. Poliisin puhuttelutilaisuuden ja syyttäjän neuvottelutilaisuuden lisäksi Korhonen ei kuitenkaan näkisi enää kolmatta lievää vaihtoehtoa nuorelle joka on jäänyt kiinni huumausaineen käyttörikoksesta. Korhonen on kokenut myös hyödyllisenä Poliisihallituksen kattavan seurannan puhuttelutilaisuuksiin liittyen vuonna 2019. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

Kehittämisideoita puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksiin voisi Korhosen mukaan olla esimerkiksi syyttäjän antama palaute poliisille, mikäli poliisin neuvottelutilaisuuteen ehdottama nuori ei siihen sovellukaan. Palautteen anto nähtäisiin hyödyllisenä varsinkin nyt, kun uusi toimintatapa saattaa hakea vielä muotojaan. Myös poliisin toimintatapojen yhtenäistäminen valtakunnallisesti, puhuttelutilaisuuksiin liittyen voisi Korhosen mukaan olla hyödyllistä. Mahdollinen koulutus puhuttelutilaisuuden pitämiseen käytännössä koettaisiin hyödyllisenä. Lisäksi Korhosen mukaan myös puhuttelurungon viilaaminen esimerkiksi yhdessä syyttäjien kanssa voisi olla aika ajoin hyödyllistä, vaikka se tällä hetkellä toimivaksi koetaankin. (Korhonen, haastattelu 17.12.2019.)

5.2 Syyttäjän haastattelu

Pohjois-Suomen syyttäjäalueelta sain haastateltavakseni aluesyyttäjä Ville Rutasen. Rutanen on toiminut syyttäjänä muutamia vuosia ja ennen syyttäjän uran alkua poliisina useita vuosia. Näin ollen Rutasella on kokemusta nuorten rikollisuudesta eri näkökulmista ja pidemmältä ajanjaksolta. Rutanen valikoitui haastateltavakseni, koska hän on pitänyt viime vuosina Oulun alueella entisiä syyttäjän puhuttelutilaisuuksia. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

5.2.1 Nuorten huumausainerikokset yleisesti syyttäjän näkökulmasta

Rutasen mukaan nuorten suhtautuminen huumausaineisiin on kehittynyt kokoajan sallivampaan suuntaan. Sallivampi suhtautuminen on huomattavissa esimerkiksi siten, että nuoret puhuvat kuinka jotkin huumeet ovat vain mietoja tai lääkkeitä. Tätä kautta nuorten huumausainerikokset ovat kehittyneet kokoajan vakavimmiksi ja suuremmiksi. Huumausaineet ovat nykyään nuorten saatavilla hyvin helposti esimerkiksi erilaisten kanavien ja sovellusten kautta. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Monelle nuorelle huumausaineiden käyttö on niin sanottua viihdekäyttöä. Alkoholin sijasta nuoret käyttävät huumausaineita. On jopa nuoria, jotka saattavat rahoittaa elämänsä myymällä huumausaineita. Nykyään lapset ja nuoret saavat ensimmäiset puhelimensa hyvin nuorena, joten he osaavat yläasteelle mentäessä etsiä kaiken tarvitsemansa tiedon puhelimestaan. Rutasen havaintojen mukaan syyttäjälle saapuvat huumausainerikokset ovat olleet kokoajan kasvussa. Nykyään myös tekijöiden kirjo on kasvanut. Nuoret käyttävät paljon esimerkiksi huumaavia lääkkeitä. Käyttö aloitetaan yleensä kannabiksen polttamisesta. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

5.2.2 Neuvottelutilaisuuksien nykytilanne

Pohjois-Suomen syyttäjäalueella Oulussa ei ole uudistuksen astuttua voimaan pidetty yhtään neuvottelutilaisuutta. Vielä vuonna 2018, kun puhuttelutilaisuudet järjestettiin syyttäjien toimesta, niitä järjestettiin noin 15–20 kappaletta vuodessa Oulun alueella. Uusia neuvottelutilaisuuksia ei ole vielä järjestetty ja näin ollen syyttäjillä ei ole kokemuksia nimenomaan neuvottelutilaisuuksien pitämisestä.

Käytännössä kuitenkin niin puhuttelu – kuin neuvottelutilaisuuskin syyttäjän toimesta järjestetään esimerkiksi seuraavanlaisesti. Syyttäjälle syyteharkintaan saapuvasta rikoksesta katsotaan, että epäilty rikos voisi soveltua neuvottelutilaisuuteen. Syyttäjä on yhteydessä poliisiin ja sosiaalitoimen edustajaan, ja he sopivat ajan jolloin neuvottelutilaisuus järjestettäisiin. Tämän jälkeen syyttäjä on asiasta yhteydessä epäiltyyn nuoreen ja hänen vanhempiinsa. Paikanpäälle neuvottelutilaisuuteen saapuu yleensä nuori, hänen huoltajansa (tai ainakin toinen huoltajista), sosiaalitoimen edustaja ja poliisi. Syyttäjä lähettää vielä kaikille kutsut saapua tilaisuuteen. Rutasen mukaan Oulussa on aina hyvin saanut tarvittavat viranomaiset tilaisuuksiin paikalle. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Tilaisuuden aluksi syyttäjä kertoo lyhyesti, mikä neuvottelutilaisuuden tarkoitus on ja mihin sillä tähdätään. On tärkeää, että syyttäjä kertoo tilaisuuden tarkoituksen ja kulun, sillä nuorella ja hänen vanhemmillaan ei ole siitä todennäköisesti tarkkaa kuvaa. Tämän jälkeen syyttäjä antaa puheenvuoron kaikille paikallaolijoille, jolloin he saavat kertoa oman näkemyksensä tilanteesta. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Yleensä ensimmäinen puheenvuoro on annettu nuorelle itselleen. Nuorelle annetaan mahdollisuus kertoa itse, että mistä on kyse epäilyssä teossa ja mitkä ovat olleet ne syyt jotka ovat ajaneet nuoren siihen. Lisäksi nuorta pyydetään kertomaan hänen mahdollisesta muusta huumausaineiden käytöstään. Tämän jälkeen huoltaja kertoo miten tapaus on häneen vaikuttanut ja sosiaalitoimi kertoo perheen ja nuoren tämänhetkisestä tilanteesta. Yleensä poliisi kertoo yleisesti huumausaineiden vaikutuksesta ja siitä mitä hän työssään näkee ja siitä, mihin huumausaineiden käyttö johtaa. Poliisin kertomalla realistisella kuvalla on yleensä vaikutusta nuoreen. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Tilaisuuden lopussa, keskustelujen jälkeen syyttäjä kertoo tilaisuuden perusteella tekemänsä johtopäätökset. Mikäli syyttäjälle on keskustelujen perusteella jäänyt kuva, että tilaisuus on ollut vaikuttava ja tarkoituksenmukainen nuorelle ja nuori vaikuttaa ottaneensa opiksi keskusteluista, kertoo syyttäjä päätöksestään tehdä syyttämättäjättämispäätös. Toisaalta, mikäli nuori on antanut keskustelujen perusteella kuvan, ettei huumausaineiden käyttö johdu erehdyksestä tai ajattelemattomuudesta, jotka olisivat nuoruusperusteena syyttämättäjättämiselle, kertoo syyttäjä päätöksestään nostaa syyte. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Syyttäjä voi myös rajatapausten kohdalla kertoa harkitsevansa asiaa ja ilmoittavansa ratkaisun myöhemmin pohdittuaan asiaa. Rutasen mukaan ratkaisun tekeminen on harkinnanvaraista ja jokainen syyttäjä tulkitsee omalla tavallaan tilaisuutta. Kuitenkin jo tilaisuutta järjestäessä tähtäimenä on syyttämättäjättämispäätös. Tilaisuus tulee myös järjestää niin, ettei se koidu nuorelle liian raskaaksi ja tilaisuudessa tulee osata lukea nuorta. Näin lopputuloksesta saadaan tarkoituksenmukainen. Rutasen mukaan onkin tärkeää, että kaikki kuullaan tilaisuudessa rauhallisesti, eikä kiireen tuntua ole. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Tilaisuuden tarkka rakenne ja käytännön kulku riippuvat hyvinkin paljon syyttäjistä. Rutanen on saanut oman mallinsa seuraamalla kokeneen syyttäjän pitämiä tilaisuuksia. Käytännön kautta hän on muovannut oman hyväksi kokemansa mallin tilaisuuksille. Rutasen kokemuksen mukaan kuitenkin on oleellista, että tilaisuuteen saadaan paikalle ainakin nuori, syyttäjä ja poliisi. Tärkeää olisi kuitenkin saada paikalle myös ainakin toinen huoltajista, sekä sosiaalitoimen edustus. Näin tilaisuudesta saadaan paljon vaikuttavampi. Tilaisuuteen ja sen järjestelyihin tarvitaan kuitenkin aikaa ja resursseja, joten Rutasen mukaan on tärkeää harkita aina tapauskohtaisesti tilaisuuden järjestämisen kannattavuus. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Rutasen mukaan 2019 vuoden alusta alkaneessa uudessa toimintatavassa kärsii ajatus siitä, että puhuttelutilaisuus on ainutkertainen mahdollisuus. Rutanen kertoi yleensä entisessä puhuttelutilaisuudessa aina korostaneensa nuorelle tilanteen ainutkertaisuutta. Rutasen mukaan uudessa toimintatavassa neuvottelu – ja puhuttelutilaisuuden vaikuttavuudet kärsivät, kun nuorelle annetaan kaksi mahdollisuutta. Käytännössä eri henkilöt puhuvat samasta asiasta nuorelle. Vanhassa toimintatavassa tilaisuuden ainutkertaisuus oli Rutasen mukaan hyvä asia. Hän uskookin, ettei nuori tee suurta eroa sille, pitääkö puhuttelun poliisi vai syyttäjä. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020)

Rutasen kokemuksen mukaan tilaisuuksista on nuoren näkökulmasta suuri hyöty. Tilaisuuden avulla nuori voi välttää mahdollisen tuomion ja siitä koituvat seuraamukset. Syyttäjien ja poliisien näkökulmasta puhuttelu ja neuvottelu voivat ehkäistä mahdollisia tulevia rikosepäilyjä, mikäli tilaisuus vaikuttaa nuoreen. Huoltaja puolestaan hyöttyy tilaisuuksista, kun nuori mahdollisesti ojentuu tilaisuuden seurauksena ja saa elämänsä takaisin raiteilleen. Huoltajan suhtautumisella nuoren huumausaineista kiinnijäämiseen ja puhuttelutilaisuuteen on monesti suuri vaikutus myös nuoren suhtautumiseen. Kuitenkin tilaisuudessa tärkeimpänä on nuoren etu ja tilaisuuden ennaltaehkäisevä näkökulma. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Rutasen mukaan käytännössä neuvottelutilaisuuden ja puhuttelutilaisuuden vaikuttavuus näkyy puhuttelun tuloksellisuudessa. Tämän seurauksena nuorelle ei enää tule uusia rikosepäilyjä. Kuitenkaan ei voida suoraan ajatella, että puhuttelutilaisuus olisi ollut huonosti hoidettu, vaikka nuorelle tulisivatkin uusia rikosepäilyjä. Joihinkin nuoriin puhuttamisella ei ole toivotunlaista vaikutusta. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Rutasen kokemuksen mukaan syyttäjän aiemmin pitämistä puhuttelutilaisuuksista suurin osa on ollut vaikutuksellisia. Puhutteluun ohjautuu sellaisia nuoria, jotka poliisi on jo katsonut soveltuvaksi tilaisuudelle. Suurimalla osalla huumausaineiden käyttö onkin ollut kokeilunhalua ja siitä on luovuttu, kun on ymmärretty kiinni jäädessä ja puhuteltaessa tilanteesta koituvat seuraukset ja tilanteen vakavuus. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Rutanen arvion mukaan Oulussa ei ole järjestetty neuvottelutilaisuuksia uudistuksen jälkeen sen vuoksi, että syyttäjä ei välttämättä koe tilaisuutta tarkoituksenmukaiseksi. Syyttäjän näkökulmasta nuori on jo kerran jäänyt käyttörikoksesta kiinni ja on puhuteltu poliisin toimesta. Todennäköisesti toisen kerran kiinni jäädessään nuorelle on myös muitakin rikosepäilyjä syyttäjällä syyteharkinnassa. Tällöin neuvottelutilaisuus ei ole enää tarkoituksenmukainen. Rutanen uskoo myös, että poliisin kannanotto siitä, soveltuuko nuori neuvottelutilaisuuteen, sekä syyttäjän oma aktiivisuus järjestää neuvottelu, vaikuttavat pidettyjen neuvottelujen määriin. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

5.2.3 Mielenpitoita muutoksesta syyttäjän näkökulmasta

Rutasen mukaan aiemmat puhuttelutilaisuudet ovat olleet omalla tavallaan mielekästä vaihtelua syyttäjän työhön, mikäli tilaisuus on saatu kohtuudella järjestettyä. Tilaisuuden kesto on kuitenkin noin puoli tuntia, joten itse tilaisuus ei vie kohtuuttomasti aikaa. Rutasen mukaan varsinkin tilaisuuden vaikutuksellisuuden näkeminen tuo työhön merkityksellisyyden tuntua. Syyttäjän työ painottuu niin sanotusti rikosten puuttumiseen jälkikäteen ja tilaisuudessa on mahdollista puuttua ennaltaehkäisevästi. Rutanen arvion mukaan uudistus on näkynyt Oulussa syyttäjien työssä siten, ettei neuvottelutilaisuuksia ole järjestetty. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Rutasen mielestä uudistuksen jälkeinen toimintatapa, jossa poliisi järjestää puhuttelutilaisuuden ja syyttäjä neuvottelutilaisuuden, on raskas menettely. Entinen toimintatapa ja yksi puhuttelu on ollut Rutasen mielestä riittävä, sillä nykyiset puhuttelu – ja neuvottelutilaisuus ovat kaksinkertaista työtä viranomaisilta. Rutanen katsoo, että poliisin järjestämä puhuttelutilaisuus olisi riittävä. Rutasen mukaan on kuitenkin hyvä, että tilaisuus järjestetään niin, että kaikki saapuvat paikanpäälle ja tilaisuus on henkilökohtainen. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

Rutasen mukaan on tärkeää seurata nykyistä tapaa puhutella nuoret ja kerätä havaintoja, jotta nähdään kuinka uusi tapa järjestää tilaisuuksia toimii. Rutanen toteaaakin, että olisi mielenkiintoista tietää myös tilastoja esimerkiksi siitä, kuinka suuri osa nuorista, joille syyttäjä on pitänyt neuvottelutilaisuuden, ei enää uusi rikoksia. Kahdessa puhuttelussa on omat riskinsä, kuten se, että lipsutaan kokoajan sallivampaan suuntaan nuorten kohdalla. Rutasen mukaan jo poliisin puhuteltaessa nuorta ja antaessa huomautuksen, tulisi sen jo olla riittävä saamaan puhuttelutilaisuuden viesti perille. (Rutanen, haastattelu 23.1.2020.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää syyttäjien ja poliisien kokemukset uudesta menettelystä nuorten puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksissa, sekä syyttäjien ja poliisien mahdolliset kehitysehdotukset tilaisuuksiin liittyen. Opinnäytetyön haastatteluosiolla onnistuin mielestäni keräämään hyvin tietoa aiheesta. Tutkimusta tehdessäni uudet käytännöt puhuttelutilaisuuksissa olivat olleet voimassa vajaan vuoden ja keräämäni kokemukset ja kehitysideat ovat syntyneet kyseisen ajan kuluessa.

Varsinaiset tutkimuskysymykset opinnäytetyössä olivat seuraavat. Millainen on nuorten erityisasema lainsäädännössä? Mistä syystä huumausaineen käyttörikos on lainsäädännössä? Miksi nuoret käyttävät huumausaineita ja millaista on nuorten huumausaineiden käyttö? Miksi nuorille huumeidenkäyttäjille järjestetään puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia? Millaisia ovat nuorille huumeidenkäyttäjille järjestettävät puhuttelu – ja neuvottelutilaisuudet? Mikä hyöty on puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksien järjestämisestä ja ovatko ne tarkoituksenmukaisia? Miten puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksia voitaisiin kehittää? Miksi Oulussa ei vuonna 2019 syyttäjien toimesta järjestetty yhtään neuvottelutilaisuutta?

Kysymykseen nuorten erityisasemaan lainsäädännöstä on vastattu teoriaosuudessa kappaleessa kaksi. Huumausaineen käyttörikokseen on perehdytty teoriaosuudessa kappaleessa kolme, jossa on käsitelty siihen liittyvää lainsäädäntöä. Nuorten huumausaineiden käyttöön on saatu vastauksia niin teoriaosuudessa, kuin toteutetuissa haastatteluissa. Myös loppuja tutkimuskysymyksiä on käsitelty niin teorian puolella kuin haastatteluissa ja johtopäätöksiä niistä on kerätty alle.

Irmeli Korhosta haastateltaessa sain käsityksen, että Oulun poliisilaitoksessa uudistus on todettu suurimmaksi osaksi hyväksi. Oulussa tutkijat pitävät puhuttelutilaisuuden heti kuulustelun jälkeen, jolloin heidän ei tarvitse uudelleen kutsua paikalle tarvittavia henkilöitä. Näin ollen säästetään kaikkien aikaa ja resursseja. Vajaan vuoden jälkeen oli todettavissa, ettei jo puhutelluissa nuorissa juurikaan ollut uusijoita. Näin ollen voitaisiin tehdä varovainen arvio siitä, että Oulussa poliisin järjestämät puhuttelutilaisuudet olisivat olleet vaikutuksellisia. Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että vajaa vuosi on hyvin lyhyt aika tehdä varsinaisia johtopäätöksiä.

Niin Korhonen kuin Rutanenkin olivat yhtä mieltä siitä, ettei nuorille tulisi antaa enää kolmatta mahdollisuutta poliisin puhuttelutilaisuuden ja syyttäjän neuvottelutilaisuuden lisäksi. Rutasen mukaan jo nykyiset kaksi mahdollisuutta nuorelle selvitä ilman rangaistusta rikoksesta, rikkovat kuvan puhuttelutilaisuuden ainutkertaisuudesta. Rutanen kertoikin aiemmin korostaneensa syyttäjällä pidettävässä puhuttelussa tilaisuuden ja mahdollisuuden ainutkertaisuutta.

Myös poliisissa korostetaan puhuttelutilaisuudessa mahdollisuuden ainutkertaisuutta. Ainutkertaisuuden korostus kuitenkin ehkä hiukan kärsii, kun nuorelle annetaan mahdollisuus vielä syyttäjän neuvottelutilaisuudella. Hyvänä kuitenkin nähtiin puhutteluiden olemassaolo. Korhonen totesikin, että on hyvä, ettei nuorelle tarvitse aina antaa sakkoa, vaan on annettu mahdollisuus puhutella nuorta ja näin ollen vaikuttaa enemmän.

Varsinaisista puhuttelutilaisuuksista ei löydy juurikaan teoriaa. Myös syyttäjiä haastateltaessa kävi ilmi, ettei heilläkään ollut tietoa teoriasta aiheeseen liittyen. Poliisissa Korhosella ei myöskään ollut tietoa kirjoitetusta teoriasta. Käytännössä siis teoria tilaisuuksista rakentui Poliisihallituksen ja Valtakunnansyyttäjänviraston antamiin ohjeistuksiin, sekä lakeihin, hallituksen esityksiin ynnä muihin. Syyttäjien pitämien puhuttelutilaisuuksien käytännön toteutus perustuukin hyvin pitkälti kokeneempien syyttäjien seuraamiseen ja oman toimintatavan muodostamiseen. Aihetta ei juurikaan ole tutkittu aiemmin. Uudesta toimintatavasta puhuttelutilaisuuksiin liittyen ei tiedettävästi ole vielä tutkimuksia tehty.

Poliisin puhuttelutilaisuuteen Oulun poliisilaitos sai vinkkejä ja runkoehdotuksen Pohjois-Suomen syyttäjältaueelta, ja heidän tilaisuutensa pohjautuukin hyvin pitkälti niihin. Koulutusta puhuttelutilaisuuksiin ei Oulun poliisilaitoksella ole järjestetty. Korhosta haastateltaessa tuli esille, että jonkinlainen koulutus tai ohjeistus voisi olla tarpeen, jotta toimintatapoja puhuttelutilaisuuksiin liittyen saataisiin yhdenmukaistettua koko Suomessa. Esille tuli myös se, että tietyin väliajoin voisi olla hyvä pohtia tilaisuuksia yhdessä syyttäjien kanssa. Esimerkiksi tilaisuuksien käytännön toteutusta ja läpi käytäviä asioita voitaisiin miettiä yhdessä.

Pohjois-Suomen syyttäjältaueella tilaisuuksia on ainakin jossain määrin käsitelty syyttäjille järjestävissä koulutuksissa. Kuitenkaan itse puhuttelutilaisuuden pitoon ei ole varsinaista koulutusta. Näin ollen syyttäjät muovaavat omat käytäntönsä ja syyttäjien järjestämässä neuvottelutilaisuuksissa voi käytännön toteutuksessa olla eroavaisuuksia.

Vuoden perusteella onkin hankala sanoa esimerkiksi sitä, onko syyttäjän järjestämällä neuvottelutilaisuudella ollut vaikutusta nuorten huumausaineen käyttörakosten uusintaan. Haastatteluissakin heitettiin ilmoille ajatus siitä, että on mielenkiintoista seurata tilaisuuksista saatavia tilastoja ja sitä, miten oikeasti nuorelle annettavat kaksi mahdollisuutta vaikuttavat. Kun kokemuksia uudesta toimintatavasta saadaan, voitaisiin harkita esimerkiksi syyttäjän neuvottelutilaisuuden jättämistä pois, mikäli sillä ei ole käytännössä vaikutusta nuoriin.

Korhosen mukaan Oulun poliisilaitoksessa on tehty pöytäkirjan merkintälehdelle huomautus, mikäli nuori soveltuisi syyttäjän järjestämään neuvottelutilaisuuteen. Tai vastaavasti mikäli nuori ei sovellu syyttäjän järjestämään neuvottelutilaisuuteen, on siitäkin tehty huomautus pöytäkirjalle. Näin ollen Rutasen haastattelussa esille tuoma seikka siitä, että poliisin kannanotto neuvottelutilaisuuden järjestämiseen on tärkeä, on haastattelun perusteella toteutunut Oulussa.

Sain haastatteluja tehdessäni joitain arvioita siitä, miksi Pohjois-Suomen syyttäjälueella Oulussa ei järjestetty vuonna 2019 yhtään neuvottelutilaisuutta. Niin Korhonen kuin Rutanenkin arvioivat, että nuoren jäädessä toistamiseen huumausaineen käyttörakoksesta kiinni, on nuorella yleensä mukana myös muita rikosepäilyjä. Näin ollen syyttäjän järjestämä neuvottelutilaisuus ei ole tarkoituksenmukainen.

Eräs näkökanta oli myös se, että poliisin järjestämä puhuttelutilaisuus on ollut vaikutuksellinen, jolloin nuori ei enää toistamiseen jää kiinni huumausaineen käyttörakoksesta. Korhosen arvion mukaan mahdollinen syy sille, miksi muilla alueilla syyttäjät ovat järjestäneet neuvottelutilaisuuksia, voisi olla asukkaiden ja rikosepäilyjen määrien ero. Silloin myös syyttäjän neuvotteluun soveltuvia nuoria todennäköisesti löytyy enemmän.

Esille nousi myös ajatus siitä, että eri alueiden välillä on mahdollisesti erilaisia toimintatapoja. Erilaiset toimintatavat niin Poliisilaitoksissa, kuin Syyttäjälaitoksessa aiheuttavat varmasti esimerkiksi tilastoissa eroavaisuuksia. Tietääkseni niin Poliisilaitoksissa kuin Syyttäjälaitoksessa ei ole alueiden kesken keskusteltu toimintatavoista tilaisuuksiin liittyen. Näin ollen esimerkiksi jo eri poliisilaitosten välillä voi olla eroavaisuuksia siinä, että ketä puhutellaan poliisin puolesta ja millä tavalla asioita ehdotetaan syyttäjän neuvottelutilaisuuksiin. Vastaavasti myös Syyttäjälaitoksessa on varmasti erilaisia toimintatapoja esimerkiksi siinä, kuinka herkästi nuorille järjestetään neuvottelutilaisuuksia. Jos toimintatavoista keskusteltaisiin alueiden kesken, voitaisiin varmasti saada yhdenmukaisempia käytäntöjä.

7 POHDINTA

Alun perin ideani oli opinnäytetyölläni kartoittaa syyttäjien kokemuksia silloisesta syyttäjän pitämästä puhuttelutilaisuudesta. Tarkoitukseni oli kerätä kehittämisideoita puhuttelutilaisuuksiin, koska menettely koettiin syyttäjien toimesta raskaana. Opinnäytetyötäni aloittaessa selvisi kuitenkin, että 2019 vuoden alusta lähtien järjestetään ensin puhuttelutilaisuus poliisin toimesta ja nuoren jäädessä toisen kerran kiinni, neuvottelutilaisuus syyttäjien toimesta.

Koska opinnäytetyölläni ei ollut kiire, päätinkin jäädä seuraamaan uuden toimintatavan toimivuutta, jotta siitä saataisiin kokemuksia. Näin ollen opinnäytetyön aihe vaihtui samalla uudesta toimintatavasta saatujen kokemusten kartoittamiseen. Tässä vaiheessa heräsi ajatus, että olisi järkevää saada kommenttia myös poliisista uudesta toimintatavasta. Vuoden 2019 aikana ilmeni myös, että Pohjois-Suomen syyttäjälueella Oulussa syyttäjät eivät järjestäneet yhtään neuvottelutilaisuutta. Toimeksiantaja esittikin ajatuksen, että olisi hyvä, mikäli opinnäytetyöllä saataisiin mahdollisesti tietoa siitä, että miksei Oulussa neuvotteluita pidetty. Muilla alueilla niitä edelleen järjestettiin.

Suoritin opinnäytetyön tutkimusosuuden haastatteleamalla Oulun poliisilaitoksesta tutkinnanjohtaja Irmeli Korhosta ja Pohjois-Suomen syyttäjälueelta aluesyyttäjä Ville Rutasta. Päädyin haastattelemaan kyseiset henkilöt, koska Korhosella on nuorisrikosryhmän tutkinnanjohtajana paras näkemys Oulun poliisilaitoksella puhuttelutilaisuuksista. Rutanen puolestaan on vielä syyttäjän järjestämien puhuttelutilaisuuksien aikaan pitänyt monia puhutteluja Oulussa.

Haastattelut olivat mielestäni antoisia ja sain niistä paljon tietoa ja ajatuksia opinnäytetyöhöni sekä tutkittavaan asiaan. Haastatteluista selvisi, että Oulun poliisilaitoksella puhuttelutilaisuudet on saatu hyvin toimimaan ja niillä on saatu mahdollisesti jopa säästettyä resursseja. Rutaselta puolestaan sain ajatuksia muutoksesta, sekä siitä miksei neuvottelutilaisuuksia ole enää Oulussa järjestetty. Yhtenä ajatuksena oli poliisin puhuttelujen vaikuttavuus ja näin ollen uusijoiden puuttuminen. Toinen ajatus oli se, että toistamiseen kiinni jäävillä nuorilla on todennäköisesti myös muuta rikollisuutta mukana, jolloin neuvottelun pitäminen ei ole tarkoituksenmukaista. Mielestäni onnistuin opinnäytetyölläni saamaan hyvin selville ajatuksia uudistuksesta, sekä mahdollisia syitä sille, miksei Oulussa järjestetty vuonna 2019 yhtään neuvottelutilaisuutta. Haastatteluista sain myös joitain kehitysehdotuksia nuorten puhuttelemiseen.

Opinnäytetyöprojektini venyi tarkoitettua pitemmäksi yhtäaikaisen työskentelyn rajoittaessa opinnäytetyöhön käytettävää aikaa. Mielestäni projektin venyminen ei kuitenkaan haittaa lopputulosta, vaan päinvastoin. Opinnäytetyöprojektini venyessä uudistuksesta ehdittiin saada vajaan vuoden ajalta kokemuksia. Näin ollen uskon opinnäytetyöni palvelevan toimeksiantajaa ja työelämää paremmin, kuin alkuperäisessä aikataulussa toteutettuna.

Opinnäytetyön puolivälissä toimeksiantajalta esille tulleeseen kysymykseen Oulun poikkeavasta tilanteesta muihin alueisiin verrattuna uskon saaneeni hyviä ajatuksia heiltä, jotka käytännössä toimivat tilaisuuksien kanssa. Näin ollen uskon, että ainakin Pohjois-Suomen syyttäjäalue hyötyy työstäni. Uskoakseni myös Oulun poliisilaitokselle on hyötyä työstäni, esimerkiksi haastatteluista tekemiäni havaintojen perusteella.

Opinnäytetyön tekijänä olen erittäin tyytyväinen yhteistyöhön toimeksiantajani ja sidosryhmien kanssa. Toimeksiantajan puolelta sain myös heidän aloitteestaan vinkkejä työhöni, ja apua kysyttäessä niin haastateltavani Ville Rutaselta, kuin muiltakin Pohjois-Suomen syyttäjäalueen syyttäjiä päällikkö Ilpo Virtasta myöten. Myös Valtakunnansyyttäjän toimiston valtiosyyttäjä Metsäpelto avuliaasti vastasi kysymyksiini ja antoi vinkkejä työhön. Lisäksi yhteistyö poliisin kanssa oli erittäin positiivinen kokemus. Niin Oulun poliisilaitoksen Irmeli Korhonen, kuin poliisihallituksesta Teemu Saukonniemi auttoivat mielellään ja sain heiltä nopeasti hyviä vastauksia kysymyksiini.

Opinnäytetyötä tehdessäni pääsin perehtymään nuorten rikollisuuteen, lain suhtautumisesta nuoriin rikoksentekijöihin ja ajankohtaiseen huumausainerikollisuuteen. Koin oppivani paljon opinnäytetyötä tehdessäni ja oppimisesta teki erityisen mielekäästä juurikin aiheen ajankohtaisuus ja mielenkiintoisuus.

Opinnäytetyössäni saamieni tulosten perusteella aiheutuvat käytännön toimenpiteet eivät ole suuria. Tutkimukseni perusteella niin syyttäjän, kuin poliisinkaan toimintatavoissa ei ole huomattavissa mitään isoja epäkohtia. Käytännössä näin toimintatapojen juuri muututtua, voisivat viranomaiset antaa toisilleen palautetta ja mahdollisesti käydä tarkemmin yhdessä läpi syyttäjälle neuvotteluun tarjottujen nuorten tapauksia. Poliisista olisi mahdollisuus esittää oma näkökanta, miksi juuri kyseistä nuorta on esitetty neuvottelutilaisuuteen. Syyttäjällä puolestaan olisi mahdollisuus kertoa miksi nuori on soveltunut neuvottelutilaisuuteen tai vastaavasti miksi nuorelle ei ole järjestetty neuvottelutilaisuutta. Uskoisin, että kumpikin osapuoli hyötyisi menettelystä, sillä Oulun poliisi-

silaitoksessa tiedettäisiin tarkemmin millaisia nuoria neuvotteluun tulisi tarjota, ja Pohjois-Suomen syyttäjäalueelle ei tarjottaisi neuvotteluun sopimattomia nuoria.

Yllä olevaan liittyen poliisin tulisi kiinnittää jatkossakin huomiota kannanottoonsa nuoren soveltuvuudesta neuvottelutilaisuuteen. Tähän asti Oulun poliisilaitoksella on tehty pöytäkirjan merkintälehdelle merkintä poliisin kannanotosta. Uskoisin tämän olevan hyvä toimintatapa myös jatkossa. Pohjois-Suomen syyttäjäalueella tulisi kiinnittää huomiota poliisin tekemään kannanottoon.

Opinnäytetyöni aiheesta on mahdollista tehdä monia jatkotutkimuksia. Esimerkiksi eri alueilla suoritettavat samantapaiset tutkimukset auttaisivat vertailemaan alueiden toimintatapojen eroja. Kunhan uudesta toimintatavasta saadaan kerrytettyä tarpeeksi tilastotietoa, olisi varmasti hyödyllistä vertailla eri alueiden tilastoja, tilastojen kehittymistä ja niistä tehtäviä päätelmiä. Tällä tavoin voitaisiin myös tutkia puhuttelu – ja neuvottelutilaisuuksien vaikuttavuutta. Yksi tutkimuksen aihe voisi olla myös nuorten haastattelu ja heidän mielipiteiden ja kokemusten kerääminen kahdesta puhuttelusta. Mielenkiintoista olisi myös tutkia nuorten mielipidettä siitä, että pitävätkö he vaikuttavampana poliisin vai syyttäjän järjestämää tilaisuutta. Jatkotutkimusaiheita on siis lukuisia erilaisia. Niiden tutkimiseen tarvitaan kuitenkin muutamia vuosia aikaa, jotta esimerkiksi tilastotietoa ehditään keräämään tarpeeksi.

LÄHTEET

Asetus vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen voimaansaattamisesta 43/1965.

Esitutkintalaki 805/2011.

EV 87/2001 vp. Hallituksen esitys laeiksi rikoslain ja pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Frände, D. 2012. Yleinen rikosoikeus. Helsinki: Edita.

Hakalehto, S. 2018. Lapsioikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent Oy.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE180/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä.

HE 213/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain ja pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Huumausainelaki 373/2008.

Kainulainen, H. 2006. Huumausaineen käyttörikosuudistus. Edilex 4/2006. Viitattu 12.11.2019, <https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/artikkelit/6115.pdf>.

Kivivuori, J. 2008. Rikollisuuden syyt. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Korhonen, I. 2019. Rikosylikonstaapeli, Oulun poliisilaitos. Haastattelu 17.12.2019. Tekijän halussa.

Korhonen, I. 2020. Opinnäytetyö vilkaistavaksi. Rikosylikonstaapeli. Oulun poliisilaitos. Sähköpostiviesti 24.2.2020

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997.

Lappi-Seppälä, T. 2004. Seuraamusjärjestelmän pääpiirteet. T. Lappi-Seppälä, K. Hakamies, D. Helenius, P. Koskinen, M. Majanen, S. Melander, K. Nuotio, A-M. Nuutila, T. Ojala ja I. Rautio (toim.) Rikosoikeus. Helsinki: Alma Talent Oy, kappale 6. Viitattu 25.11.2019.

LaVM 17/1993 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 17 hallituksen esityksestä rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä.

LaVM 13/2001 vp. Hallituksen esitys laeiksi rikoslain ja pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n muuttamisesta.

LOS. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.

Marttunen, M. 2008. Nuorisoikeus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236. Helsinki.

Metsäpelto, L. 2018. Nuorien huumeidenkäyttäjien puhuttelut opinnäytetyössä. Valtionsyyttäjä. Valtakunnansyyttäjänvirasto. Sähköpostiviesti 16.10.2018.

Metsäpelto, L. 2019. Nuorten puhuttelut, ensimmäinen vuosipuolisko 2019. Valtionsyyttäjä. Valtakunnansyyttäjän toimisto. Sähköpostiviesti 31.10.2019.

Metsäpelto, L. 2019. Nuorten puhuttelut, ensimmäinen vuosipuolisko 2019. Valtionsyyttäjä. Valtakunnansyyttäjän toimisto. Sähköpostiviesti 11.2.2020.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Poliisihallitus 2018. Menettely huumausaineen käyttörikosta koskevissa asioissa. POL-2018-49612. Helsinki: Poliisihallitus.

Rikoslaki 39/1889.

Rutanen, V. 2020. Aluesyyttäjä, Syyttäjälaitos. Haastattelu 23.1.2020. Tekijän hallussa.

Rönkä, S. 2006. Nuorten huumeiden käyttäjien puhuttelu -Huomioita käytännössä. Helsinki: Hakapaino Oy.

Saukoniemi, T. 2019. Tilastotietoa opinnäytetyöhön. Poliisitarkastaja. Poliisihallitus. Sähköpostiviesti 11.12.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2000. Nuorten huumeiden käytön ehkäisytöimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2000:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. .

Siro, J. 2017. Huumausainerikokset. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sisäministeriö. 2003. Sisäasiainministeri Rajamäki Nuoret lainrikkoajat –seminaarissa. Viitattu 21.2.2020, https://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sisaasiainministeri-rajamaki-nuoret-lainrikkoajat-seminaarissa.

Suomen asetuskokoelman sopimussarja. Ulkovaltain kanssa tehdyt sopimukset 1965 N:o 43-44.

Syyttäjälaitos. 2019. Syyttäjälaitos. Viitattu 14.12.2019, <https://syyttajalaitos.fi/syyttajalaitos>.

Tulli. 2019. Tulli, Keskusrikospoliisi ja poliisilaitokset tutkivat tuhansia Silkkitiehen liittyviä rikosepäilyjä. Viitattu 28.1.2020, https://tulli.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tulli-keskusrikospoliisi-ja-poliisilaitokset-tutkivat-tuhansia-silkkitiehen-liittyvia-rikosepailtyja.

Vahingonkorvauslaki 412/1974.

Valtioneuvoston asetus huumausaineina pidettävistä aineista, valmisteista ja kasveista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta 517/2008.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

YK:n lapsen oikeuksien komitean 62. istunto. 2013. Yleiskommentti nro 14 (2013) Lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta)*.

Teema 1: nuorten huumausainerikokset yleisesti

- Oma kokemus nuorista ja huumausaineista?
- Onko nuorten huumausaineiden käyttö lisääntynyt esimerkiksi kuluneen kymmenen vuoden aikana / Onko nuorten huumeiden käyttö muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana
- Miten nuorten huumeiden käyttö eroaa aikuisten huumeiden käytöstä?
- Puututaanko nykyään tehokkaammin/ideoita tehokkaampaan puuttumiseen?
- Puututaanko tarpeeksi? Miten puututaan? Eri viranomaisten puuttuminen?
- Nuorten tietoisuus huumausaineista?

Teema 2: Puhuttelutilaisuuksien nykytilanne

- Miten mielestäsi nykyinen puhuttelutilaisuus toimii/Millaisena koet nykyisen puhuttelutilaisuuden toimivuuden?
- Onko nykyinen puhuttelutilaisuus mielestäsi tarkoituksenmukainen?
- Mitä koet että puhuttelutilaisuudella saavutetaan?
- Mitä hyötyä puhuttelutilaisuudesta on?
- Kuinka käytännössä puhuttelutilaisuuden vaikuttavuus näkyy? Mikä on oma kokemus uusijoista/puhuttelutilaisuuden vaikuttavuudesta?
- Mistä johtuu, että uudistuksen jälkeen Oulussa ei ole puhutteluja pidetty?

Teema 3: Mielipiteitä muutoksesta

- Miten puhuttelutilaisuus on vaikuttanut omaan työhösi?
- Miten muutokset ovat näkyneet työssäsi?
- Ovatko puhuttelutilaisuudet kehittyneet mielestäsi parempaan vai huonompaan suuntaan?
- Oma kokemus muutoksesta, kumpi toimintatapa on ollut parempi?
- Kehittämisideoita puhuttelutilaisuuteen?

Teema 1: Nuorten huumausainerikokset yleisesti

- Oma kokemus nuorista ja huumausaineista
- Onko nuorten huumausaineiden käyttö lisääntynyt / Onko nuorten huumeiden käyttö muuttunut
- Nuorten tietoisuus huumausaineista? (mistä saa, millaisia, hinnat, käyttö, vaikutukset myöhempään elämään)

Teema 2: Nykytilanne

- Mitä puhuttelutilaisuudessa tapahtuu / miten se käytännössä etenee?
- Miten mielestäsi nykyinen neuvottelutilaisuus toimii / Millaisena koet nykyisen neuvottelutilaisuuden toimivuuden?
- Mitä hyötyä neuvottelutilaisuudesta on?
- Onko nykyinen neuvottelutilaisuus mielestäsi tarkoituksenmukainen?
- Mitä koet että neuvottelutilaisuudella saavutetaan?
- Kuinka käytännössä neuvottelutilaisuuden vaikuttavuus näkyy? Mikä on oma kokemus uusijoista/neuvottelutilaisuuden vaikuttavuudesta?
- Mistä johtuu, että uudistuksen jälkeen Oulussa ei ole syyttäjällä pidetty neuvotteluja? Muissa virastoissa neuvotteluiden määrä on pysynyt puhuttelujen kanssa samana
-

Teema 3: Mielipiteitä muutoksesta

- Miten neuvottelutilaisuus on vaikuttanut omaan työhösi?
- Miten muutokset ovat näkyneet työssäsi?
- Ovatko neuvottelutilaisuudet kehittyneet mielestäsi parempaan vai huonompaan suuntaan?
- Oma kokemus muutoksesta, kumpi toimintatapa on ollut parempi?
- Kehittämisideoita neuvottelutilaisuuteen?